

EEESC

Eastern Europe Studies Centre
Est. 2006

Denisas Cenusas

ES parama rytinėms kaimynėms po 2022 m.

Sena praktika, naujos tendencijos
ir Rusijos karinės agresijos prieš
Ukrainą pasekmės

Rytų europos studijų centras
2022 m. balandis

DENISAS CENUSA – RESC asocijuotasis ekspertas ir Vokietijos Gy-seno Justo Lybigo universiteto politikos mokslų instituto mokslinis darbuotojas ir doktorantas, tiriantis pasaulinę valdyseną bei valstybių ES kaimynystėje atsparumą. 2015–2021 m. paskelbė daug publikacijų apie Europos integraciją, ES ir Rusijos sąveiką, gerą valdyseną ir energetinį saugumą Rytų Europoje. D. Cenusă taip pat yra asocijuotasis ekspertas Moldovos analitiniame centre „Expert-Grup“, kuriame nuo 2015 m. koordinuoja SIDA finansuojamą bendrą projektą su Briuselio Europos politikos studijų centru, tiriantį Sakartvelą, Moldovą ir Ukrainą.

Santrauka

ES teikiama finansinė parama kaimyninėms šalims yra labai svarbi ir mokėtojai, ir gavėjai. ES nori stabilizuoti savo kaimynystę ir skatinti jos pažangą, o jos kaimynėms reikia finansinės paramos, kad įveiktų pokyčių proceso metu kylančias kliūtis. Todėl ES paramos klausimas yra labai svarbus ir turėtų būti toliau tiriamas. Ši analitinė publikacija parengta atsižvelgiant į pirmiau minėtą poreikį plačiau suprasti ES finansinę paramą, skirtą Europos kaimynystės politikai priklausančioms šalims, atidžiau nagrinėjant Rytų partnerystės (RP) regioną. Analizuojami 2007–2027 m. finansiniai srautai iš ES į kaimynines šalis. Žvelgiant retrospektyviai, publikacijoje pateikiami duomenys apie finansinę paramą, suteiktą Europos kaimynystės politikos šalims pagal ankstesnius Europos kaimynystės ir partnerystės priemonės (EKPP) ir Europos kaimynystės priemonės (EKP) finansinius instrumentus. Tačiau daugiausia dėmesio skiriama paramai, kurią ES įsipareigojo teikti Europos kaimynystės politikoje dalyvaujančiam regionui pagal „Rytų partnerystės prioritetus po 2020 m.“ ir apskritai pagal 2021–2027 m. daugiametėje finansinėje programoje (DFP) numatytą kaimynystės, vystymosi ir tarptautinio bendradarbiavimo priemonės (KVTBP) finansinių priemonių rinkinį. Analitinėje publikacijoje taip pat atskleidžiamos mažiau įprastos finansinės priemonės, kurias ES naudoja siekdama paskatinti ir paremti politikos ir politikos pertvarką regione, pavyzdžiui, makrofinansinė pagalba (MFP).

Atsižvelgiant į Rusijos agresiją prieš Ukrainą, šioje publikacijoje taip pat apžvelgiama, kaip ES reagavo siekdama paremti Ukrainą pasitelkdama senas ir naujas Europos finansines priemones. Apibendrinant, šioje publikacijoje ES institucijoms ir valstybėms narėms pateikiamos rekomendacijos, kuriomis siekiama, kad ES parama būtų proporcingesnė geografinio pasiskirstymo (Pietų, Rytų kryptyse ir tarp-regioniniu požiūriu) ir skiriamos paramos rūšies (paskolos, dotacijos, mišri parama ir kt.) atžvilgiu. Taip pat nagrinėjamas diferenciacijos kriterijus, susijęs su narystės ES perspektyvos kriterijais, kurie rodo pasirengimo narystei fondų lankstumo galimybes. Galiausiai, ES sprendimų priėmėjams primenama, kaip svarbu investuoti į skaidrumą ir įtrauktį nustatant sąlygų taikymo trečiosioms šalims mechanizmą.

Įvadas

ES teikia strateginę reikšmę Rytų partnerystei, kuri yra Europos kaimynystės politikos dalis ir yra svarbi užtikrinant stabilumą ir valstybių prie rytinių išorės sienų transformaciją. Viena vertus, dėl pasikartojančių politinių svyravimų regione ir Rusijos geopolitinio revizionizmo Ukrainos (Krymo aneksija ir separatistų Donbase bei Luhanske militarizavimas 2014–2022 m., o 2022 m. – atviras karas), Sakartvelo, Moldovos ir Baltarusijos atžvilgiu, Rytų partnerystės klausimai pakilo ES užsienio politikos prioritetų sąrašė. Kita vertus, veiksmingiausias būdas iš esmės bendradarbiauti su regionu ir jo viduje – įgyvendinti specifinių sektorių reformas centriniu ir vietos lygmenimis. Tam reikalingos gero valdymo reformos, teisės aktų ir politikos derinimas, valstybės institucijų funkcionalumo gerinimas. Šiuo tikslu ES naudoja savo biudžeto išteklius ir procedūras, kad finansuotų *pertvarkos operacijas* tiek Rytų partnerystės šalyse, tiek visame regione.

Geopolitinis siekis propaguoti liberalias vertybes ir didesnis dėmesys atsparumo vidiniams ir išoriniams sunkumams stiprinimui rytinėje kaimynystėje *volens nolens* (lot. nori ar ne nori) didina ES kaimynystės politikos kapitalo intensyvumą. Tai rodo Briuselio lėšų sutelkimas¹ kaimyniniams regionams remti ir vis didesnis geopolitinis polinkis investuoti į matomumą ir svarbą artimiausiame ir *europietiškiusiame* Rytų partnerystės regione². Šioje analitinėje publikacijoje nagrinėjama finansinės paramos, kurią ES anksčiau skyrė ir ateinančiais metais ketina skirti regiono vystymuisi ir stabilizavimui, įskaitant kitą daugiametį biudžetą (2021–2027 m.), forma, dydis ir kiti ypatumai. Joje taip pat nagrinėjami finansiniai modeliai, kuomet ES taiko diferencijavimo principą tik Europos kaimynystės pietinėms ir rytinėms grupėms ir tarp Rytų partnerystės šalių. Atsižvelgiant į 2022 m. vasarį pradėtą Rusijos karinę agresiją prieš Ukrainą, publikacijoje apžvelgiami kai kurie laikini ir struktūriniai ES finansinių lėšų paskirstymo logikos pokyčiai Rusijos ir Baltarusijos atžvilgiu bei Ukrainos (daugiausia), Moldovos ir Sakartvelo atžvilgiu.

Šią analitinę publikaciją sudaro keturios dalys. *Pirma*, schematiškai išdėstyti pagrindiniai senojo ir naujojo ES biudžeto planavimo skirtumai, atspindintys Europos kaimynystės politikos išlaidas. *Antroje dalyje* aprašomi ES finansinių įsipareigojimų Rytų partnerystės regionui ypatumai, susiję su projektais po 2020 metų. *Trečioje dalyje* dėmesys sutelktas tik į labiausiai Europos integracijai atsidavusias rytines kaimynes (Sakartvelą, Moldovą ir Ukrainą), kurioms ES 2021 m. (įskaitant 2022 m. pradžią) yra prisiėmusi finansinių įsipareigojimų. *Ketvirtojoje dalyje* nustatomi ir aprašomi pokyčiai, kurių ES ėmėsi reaguodama į Rusijos karinę agresiją prieš Ukrainą (2022 m.), įskaitant asignavimų, susijusių su trimis Rytų partnerystės šalimis ir pačia Rusija, panaikinimą, perskirstymą arba padidinimą. *Galiausiai*, publikacija baigiama išvadomis ir pagrindinėmis rekomendacijomis, kuriomis siekiama patobulinti ES rytinėms kaimynėms teikiamos finansinės paramos strategiją, atsižvelgiant į būtinybę spręsti dabartinius geopolitinius svyravimus ir būsimus klimato iššūkius.

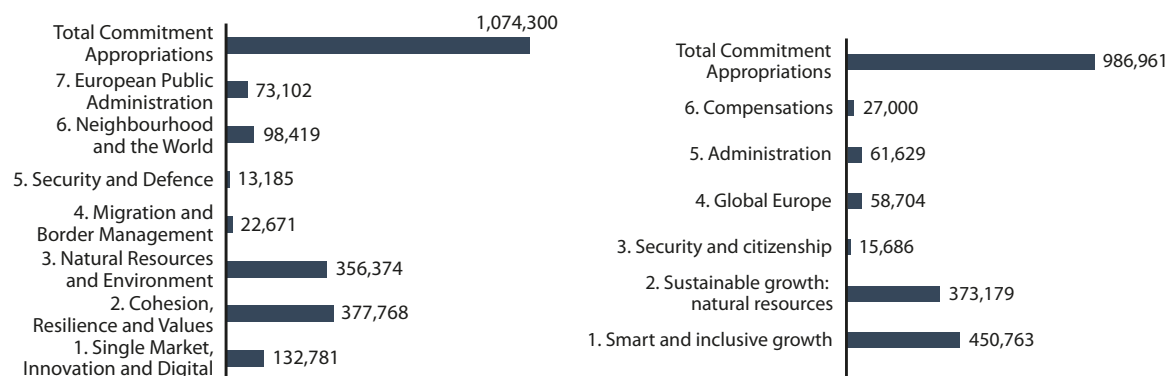
01

Naujasis ES daugiamečių biudžetas ir jo naujovės kaimynystėje

ES išorės pagalbos biudžeto sudarymas nuolat kinta, atsižvelgiant į vidaus, regioninius ir tarptautinius racionalumus ir specifiskai iškylančius poreikius. Tarp naujausių Europos kaimynystės politikos pakeitimų yra 2018 m. ES sprendimas pakeisti daugiamečių biudžeto eilutę iš „Globali Europa“ į „Kaimyninės šalys ir pasaulis“. Kartu su šiuo pokyčiu supaprastinamos finansinės priemonės, kurios sudarys 2018 m. sukurtą naują finansinę priemonę – Kaimynystės, vystymosi ir tarptautinio bendradarbiavimo priemonę (KVTBP). ES pagrindė šios pertvarkos poreikį siekiu „padidinti ES išorės veiklos nuoseklumą, skaidrumą, lankstumą ir veiksmingumą“³. Taigi, KVTBP sujungia daugumą senųjų priemonių ir yra pagrindinė ES bendradarbiavimo su šalimis partnerėmis, įskaitant Europos kaimynystės politikos šalis, finansavimo priemonė.

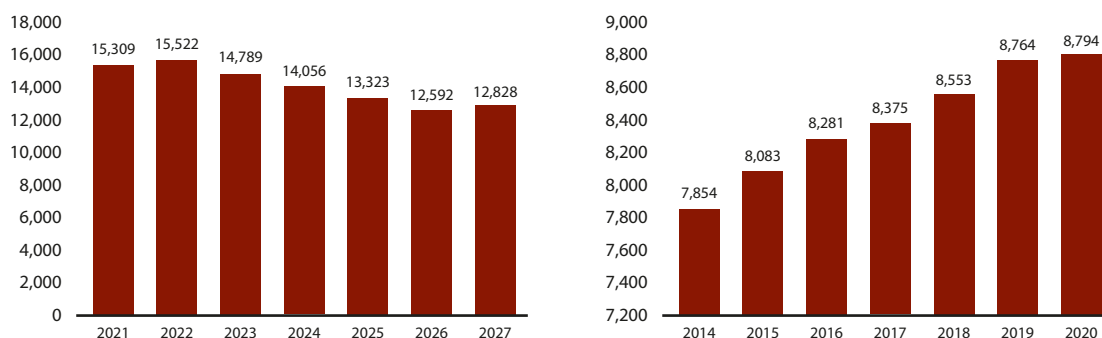
2020 m. ES sprendimų priėmėjai sumažino iš pradžių planuotą eilutės „Kaimyninės šalys ir pasaulis“ biudžetą nuo 118,2 mlrd. eurų, pasiūlytų 2018 m.⁴, iki 98,4 mlrd. eurų, kuriuos ES nustatė 2020 m. liepą⁵. Nauji pokyčiai lėmė padidėjusį finansavimą priemonei „Globali Europa“: 2014–2020 m. daugiamečiame biudžete jis sudarė 58,7 mlrd. eurų, o 2021–2027 m. pagal naują matmenį „Kaimyninės šalys ir pasaulis“ numatyta išleisti suma padidėjo iki 98,4 mlrd. eurų (žr. 1 ir 2 pav.).

2021–2027 m. metinis finansinis biudžeto paskirstymas sudarys nuo 12,5 mlrd. iki 15,5 mlrd. eurų. Tai yra daugiau nei 2014–2020 m. priemonei „Globali Europai“ kasmet skiriamos lėšos (žr. 3 ir 4 pav.). Tačiau šis padidėjimas labiau susijęs su esamų priemonių reorganizavimu ir pertvarkymu, o ne su didžiule naujų ES išorės veiksmams skirtų lėšų injekcija.

1 ir 2 pav. ES daugiametė finansinė programa, išreikšta bendrais įsipareigojimais (kairėje) atitinkamai 2021–2027 m. ir 2014–2020 m.⁶ (dešinėje), mln. eurų (apskaičiuota atitinkamai 2018 m. ir 2011 m. kainomis)⁷

Šaltinis: autoriaus parengta pagal 2014–2020 m. ir 2021–2027 m. ES daugiametes finansines programas, remiantis duomenimis, kuriuos galima rasti adresu <https://ec.europa.eu/>

3 ir 4 pav. ES ilgalaikio biudžeto, skirto kaimynystei ir pasauliui 2021–2027 m. (kairėje) ir „Globaliai Europai“ 2014–2020 m. (dešinėje), pavaizdavimas, mln. eurų (apskaičiuota atitinkamai 2018 m. ir 2021 m. kainomis)

Šaltinis: autoriaus parengta pagal 2014–2020 m. ir 2021–2027 m. ES daugiametes finansines programas, remiantis duomenimis, kuriuos galima rasti adresu <https://europa.eu/>

Pagal naująją 2021–2027 m. daugiametę finansinę programą⁸, KVTBP perėmė finansinius išteklius, kurie anksčiau, 2007–2014 m., buvo naudojami pagal Europos kaimynystės priemonę (EKP) (15,4 mlrd. EUR). KVTBP bus skirta ES išorės veiksmams finansuoti. Jos biudžetas sudaro 70,8 mlrd. eurų (79,4 mlrd. eurų 2020 m. kainomis⁹) arba maždaug

7 proc. visos išlaidų kategorijos „Kaimyninės šalys ir pasaulis“ sumos (98,4 mlrd. eurų). Pasirengimo narystei pagalba (12,5 mlrd. eurų) ir Europos taikos priemonė¹⁰ yra kiti du ES finansavimo trečiosioms šalims kanalai, įtraukti į antraštinę dalį „Kaimyninės šalys ir pasaulis“. KVTBP biudžeto struktūrą sudaro keturios dalys:

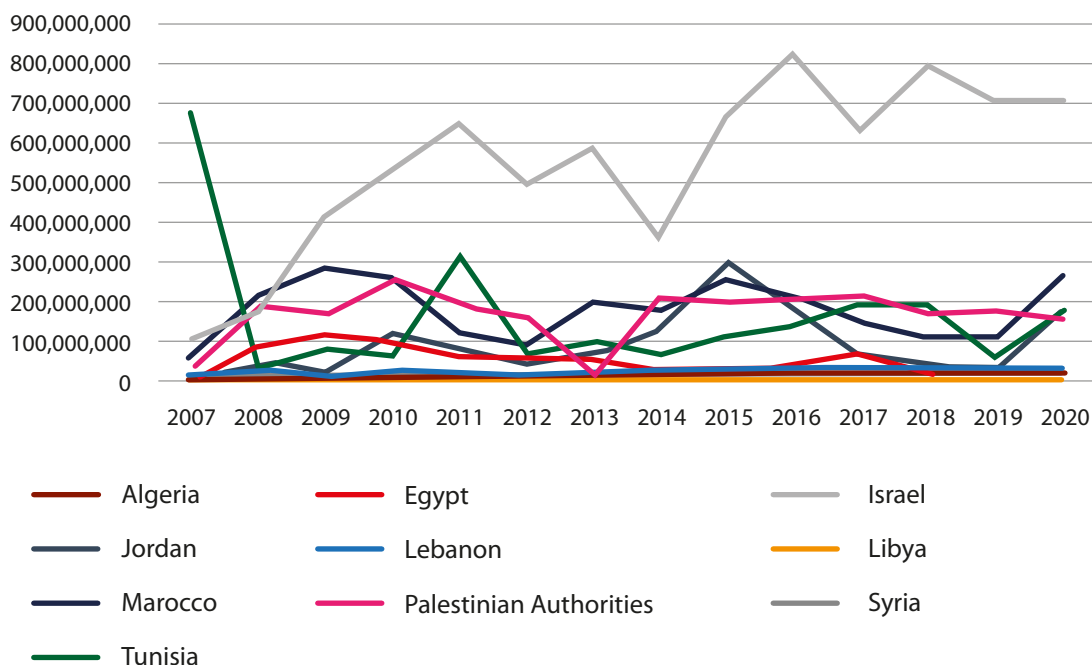
- *Pirma*, ją sudaro geografinėms programoms skirtos sumos, iš kurių mažiausiai 17,2 mlrd. eurų (19,3 mlrd. eurų 2020 m. kainomis¹¹) skirta Europos kaimynystės politikos šalims (17 šalių ir teritorijų¹²). Tai maždaug 5 mlrd. eurų daugiau nei ES skyrė keturioms Vakarų Balkanų šalims (Albanijai, Serbijai, Juodkalnijai ir Šiaurės Makedonijai), kurios dalyvauja pasirengimo narystei dialoge. Tačiau, įvertinus pagal šalis, Europos kaimynystės politikos šalių biudžetas atrodo nereikšmingas – maždaug 1 mlrd. eurų kiekvienai šaliai. Jis yra tris kartus mažesnis nei keturių Vakarų Balkanų šalių (3,1 mlrd. eurų kiekvienai šaliai). Verta paminėti, kad anksčiau ES naudojo lėšas iš pasirengimo narystei fondų, skirtų Europos kaimynystės politikos šalims Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai, kaip aprašyta tolesniuose skyriuose (žr. šiuos priedus: 10 lentelė).
- *Antra*, KVTBP sudaro 5,6 mlrd. eurų, skirtų teminėms programoms, pavyzdžiui, žmogaus teisėms, demokratijai, pilietinės visuomenės organizacijoms ir kt.
- *Trečia*, 2,8 mlrd. eurų iš KVTBP biudžeto skirta greitojo reagavimo veiksams.
- *Ketvirtoji* ir paskutinė KVTBP dalis, kurios portfelis sudaro 8,4 mlrd. eurų, skirta nenumatytoms situacijoms spręsti (krizių ir pokrizinis valdymas, migracijos spaudimas). ES išorės veiksams skiriamai paramai bus taikomas sąlygiškumo mechanizmas, kuris reiškia ir tarptautinės teisės laikymąsi, ir įsipareigojimus vykdyti sektorių reformas.

Nesubalansuota intraregioninė ir tarpregioninė ES parama

Nors ES skyrė beveik 70 mlrd. eurų bendradarbiavimui su kaimyninėmis šalimis plėtoti,

finansinė parama pagal Europos kaimynystės politikos (Pietų ir Rytų dimensijas) ir atskirai pagal Rytų partnerystę nebuvo visiškai proporcinga. To priežastis – geografinis artumas ir geopolitinė logika. 2007–2020 m. ES finansinė pagalba, skirta rytinėms ir pietinėms kaimynėms, buvo panaši, vertinant pagal regionus: atitinkamai pietų ir rytų. Per 13 metų 10 pietinių Europos kaimynystės politikos šalių gavo apie 17,3 mlrd. eurų (arba po 1,7 mlrd. eurų kiekvienai šaliai), o rytinės kaimynės – 7,7 mlrd. eurų (arba po 1,1 mlrd. eurų kiekvienai šaliai). Iš pirmo žvilgsnio, ES buvo praktiškai tokia pat dosni Pietų ir Rytų šalims.¹³ Tačiau atlikus išsamesnę analizę paaiškėja, kad finansinė parama buvo iš esmės nesubalansuota tiek dviejų kaimyninių regionų viduje, tiek tarp jų.

Pirmiausia, palyginus abu regionus, galima pastebėti įvairių disbalansų, jei ES parama vertinama atsižvelgiant į gyventojų skaičių.¹⁴ Pavyzdžiui, Izraeliui¹⁵ (8,6 mln. gyventojų) ES 2007–2020 m. skyrė 7,6 mlrd. eurų, o Ukrainai (43,2 mln. gyventojų) – 2,3 mlrd. eurų. Net neskaičiuojant paramos vienam gyventojui, Izraelis, kuris nėra tiesioginis kaimynas, gavo beveik 4 kartus daugiau finansinių lėšų nei Ukraina, kuri ribojasi su ES. Tai, kad Izraelis gavo daugiau lėšų, galėjo lemti ilgesnė bendradarbiavimo su ES tradicija, atnaujinta remiantis 2000 m. asociacijos susitarimu. Tačiau politiniu požiūriu ES santykiai su Ukraina tapo daug dinamiškesni, ypač po pirmosios Rusijos agresijos 2014 m. (Krymo aneksija, separatistiniai regionai Donbase), nei su Izraeliu, su kuriuo 2012–2019 m. nebuvo surengta nė viena Asociacijos taryba¹⁶. Verta paminėti, kad finansinė parama Ukrainai neapima makrofinansinės pagalbos (MFP), kurią sudaro apie 5 mlrd. eurų paskolų, pervestų 2014–2020 m. (žr. 4 lentelę, p. 12). Vis dėlto

5 pav. ES parama pietinėms kaimynėms pagal panaudotas / išmokėtas sumas, mln. eurų, 2007–2020 m.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis ES finansinio skaidrumo sistemos duomenimis, https://ec.europa.eu/budget/fts/index_en.htm

reikia pabrėžti, kad po antrosios Rusijos karinės agresijos 2022 m. parama Ukrainai padidės daugiau nei kelis kartus, sumažinant atotrūkį nuo ES paramos Izraeliui ar net daugeliu atžvilgių ją pranokstant.

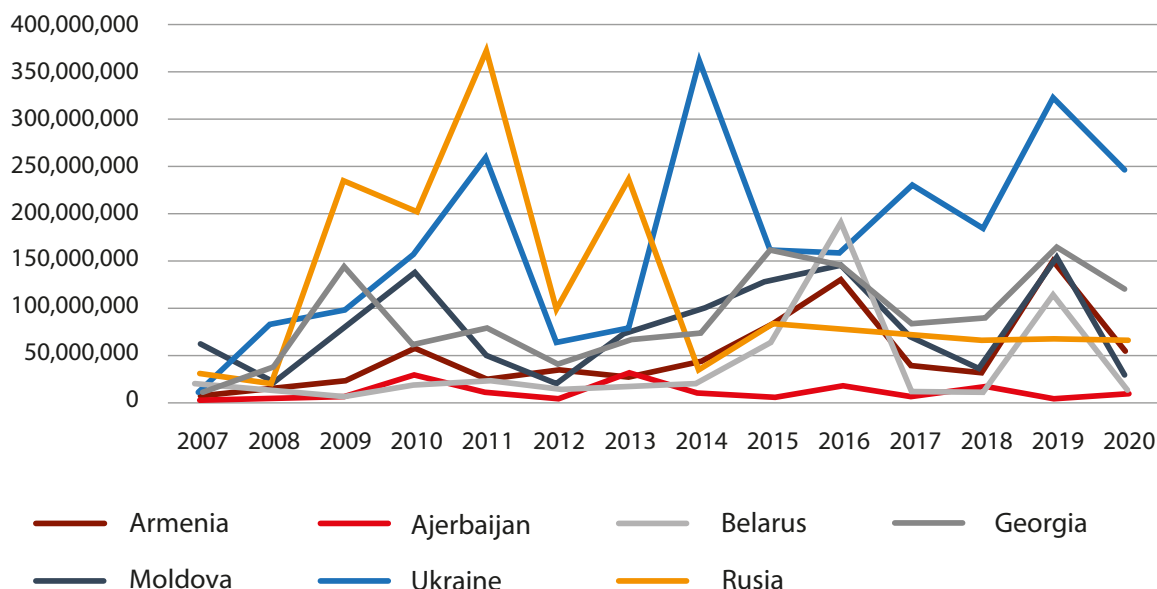
Kitą tarpregioninį skirtumą galima iliustruoti Sakartvelo (3,9 mln. gyventojų), kuriam per 13 metų buvo skirta 1,2 mlrd. eurų (neįskaitant makrofinansinės pagalbos), arba beveik dvigubai daugiau ES lėšų vienam piliečiui nei Tunisui (11,7 mln. gyventojų), kuriam ES skyrė 2,2 mlrd. eurų, pavyzdžiui (žr. priedus: 8 lentelė, p. 18).

Tuo pat metu vyrauja dideli skirtumai tarp to paties regiono šalių. Pietų kaimynystėje pagrindinis ir akivaizdžiausias skirtumas yra

tarp Izraelio ir likusių devynių šalių (žr. 5 pav.). Rytiniame flange situacija sudėtingesnė. Pavyzdžiui, išryškėja ES paramos skirtumai tarp Rusijos ir Ukrainos, nors ir skirtinguose laiko ašies taškuose.

Iš 6 pav. matyti, kad nuo 2014 m. pagrindinė ES finansinės paramos gavėja yra Ukraina, o tai sutampa ir su Asociacijos susitarimo įgyvendinimu, ir su Rusijos agresija. Tuo pat metu ES sumažino išmokas Rusijai nuo tų metų, kai pradėtos taikyti su Ukraina susijusios sankcijos (dėl Krymo okupacijos¹⁷ ir po MH17 lėktuvo numušimo¹⁸).

2014–2020 m. Sakartvelas, kuris pagal gyventojų skaičių yra 34 kartus mažesnis, iš ES gavo daugiau paramos nei Rusija, kuri pasta-

6 pav. ES parama rytinėms kaimynėms pagal panaudotas / išmokėtas sumas, mln. eurų, 2007–2020 m.¹⁹

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis ES finansinio skaidrumo sistemos duomenimis, https://ec.europa.eu/budget/fts/index_en.htm

ruoju metu prarado bene daugiausiai ES paramos. Moldova²⁰ ir Baltarusija dėl vidaus nesėkmių patyrė ES paramos svyravimų. Žlugus Moldovos oligarchiniam režimui, šalis atnaujino aktyvų dialogą su ES institucijomis, kuris atspindėjo teigiamą ES paramos poveikį.

Libiausiai parama sumažėjo Baltarusijai, kuriai ES pritaikė penkis sankcijų etapus po 2020 m. prezidento rinkimų, kuriuos pavadino „nei laisvais, nei sąžiningais“²¹. ES parama rytinėje Europos kaimynystės politikos dalyje linkusi svyruoti dar labiau nei pietinėje, daugiausia dėl geopolitinių sąsajų su regionu ir vis didesnio Rusijos pasipriešinimo gilėjančiai Europos integracijai.

Skirtumai tarp pietinėms ir rytinėms kaimynėms pervedamos paramos sumų dar kartą patvirtina, kad nėra techninių kriterijų, kuriais būtų paremta ES finansavimo kaimynėms logika. Todėl finansinė parama pritaikoma kiekvienai šaliai ir yra glaudžiai susijusi su ES dvišalių santykių su šalimi gavėja kokybe specifiniu metu. Be to, pagalba priklauso ir nuo geopolitinio konteksto. Kitaip tariant, ES lėšos kaimyniniams regionams skirstomos vadovaujantis dideliu politiniu subjektyvumu ir gana silpnais techniniais kriterijais.

Naujoji Rytų partnerystės darbotvarkė po 2020 m. – finansavimas visoms šešioms šalims

02

Stabilizavimas ir atsparumo stiprinimas tapo pagrindiniais ES Rytų partnerystės regione 2015–2016 m. motyvais, atspindinčiais visuotinės strategijos (2016 m.)²², persvarstytos Europos kaimynystės politikos (2015 m.) ir Rytų partnerystės aukščiausiojo lygio susitikime Rygoje (2015 m.), išvadas²³. Šiuo tikslu ES parengė pirmuosius 2020 m. rezultatų variantus²⁴, kurie buvo paskelbti 2016 m. ir kurie padėjo užtikrinti praktiškesnį, dinamiškesnį ir glaudesnį ES ir šešių Rytų partnerystės šalių bendradarbiavimą.

1 lentelė. Kiekvienai šaliai numatyti Rytų partnerystės prioritetų po 2020 m. tikslai ir prioritetiniai uždaviniai

Šaltinis: autoriaus parengta remiantis dokumentu „Rytų partnerystės prioritetai po 2020 m.“.

5 tikslai	10 prioritetinių uždavinių
<ol style="list-style-type: none"> 1. Atspari ekonomika (kartu už atsparią, tvarią ir integruotą ekonomiką); 2. Atsparios institucijos (kartu už atskaitingas institucijas, teisinę valstybę ir saugumą); 3. Atspari aplinka (kartu siekiant aplinkos ir klimato atsparumo); 4. Atspari skaitmeninė erdvė (kartu už atsparią skaitmeninę transformaciją); 5. Atspari visuomenė (kartu už atsparią, teisingą ir įtraukią visuomenę). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konkurencinga ir novatoriška ekonomika; 2. Teisinė valstybė; 3. Saugumas ir kibernetinis atsparumas; 4. Tvarus ir išmanus ryšys; 5. Žmonės ir žinių visuomenė; 6. Įvairios visuomenės ir strateginė komunikacija; 7. Sveikatos atsparumas; 8. Tvarioji energija; 9. Skaitmeninė transformacija; 10. Aplinka ir klimatas.

Pirmuosiuose dokumentuose buvo pasiūlyta 20 svarbiausių prioritetų, kurie turi būti įgyvendinti 2016–2020 m. Veiksmai iš pradžių buvo susiję su prioritetais ir mažiau orientuoti į šalis. Vėliau ES palaipsniui pradėjo pabrėžti naudą, kurią kiekviena iš šešių Rytų partnerystės šalių gavo įgyvendindama atskirus projektus ir programas²⁵. Tačiau apytikslis „2020 m. rezultatai“ biudžetas niekada nebuvo paskelbtas. Pagrindinė to priežastis – „rezultatų“ idėja atsirado patvirtinus 2014–2020 m. ES daugiametę finansinę programą. Vis dėlto, siekdamą finansiškai padengti „rezultatus“, ES pasinaudojo KVTBP finansiniu paketu.²⁶

Antroji ir naujoji „rezultatų“ versija buvo parengta prieš šeštąjį Rytų partnerystės aukščiausio lygio susitikimą Briuselyje (2021 m. gruodžio 15 d.) – „Rytų partnerystės politikos prioritetai po 2020 m.“²⁷ Šį kartą metodas buvo konkretesnis, kalbama apie finansinį paskirstymą pagal veiklos sritis ir šalis.²⁸ ES įsipareigojo rytinėse kaimyninėse šalyse remti veiksmus, kuriais siekiama „atsiga-

vimo, atsparumo ir reformų“. Šiuo požiūriu dokumente „Rezultatai po 2020 m.“ numatyti penki tikslai ir 10 prioritetinių uždavinių²⁹ iki 2025 m. (žr. 1 lentelę).

Ekonominiam atsigavimui po pandemijos, regionų tarpusavio ryšiams, perėjimui prie skaitmeninių technologijų ir klimato kaitai regione remti ES siūlo kiek mažiau nei 20 mlrd. eurų³⁰: 2,3 mlrd. eurų dotacijų ir investicijų ekonominiam ir investicijų planui ir iki 17 mlrd. eurų viešųjų ir privačių investicijų.³¹ Du pagrindiniai finansavimo šaltiniai bus Europos finansų institucijos (Europos investicijų bankas ir Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas) ir KVTBP (mišriojo finansavimo ir dotacijų komponentams). Iš 3 pav. matyti, kad dvi sritys ir (arba) veiksmai, kuriems bus skirta daugiausia ES investicijų, yra „transporto jungtys“ (4,5 mlrd. EUR) ir „tvarioji energetika“ (3,4 mlrd. EUR). Mažiausiai – konkurencingumui (500 mln. eurų), sveikatos apsaugos atsparumui (600 mln. eurų) ir atsparumui klimato kaitai (750 mln. eurų).

2 lentelė. ES investicijų planai pagal sektorius pagal Rytų partnerystės prioritetus po 2020 m., EUR, 2021–2025 m.

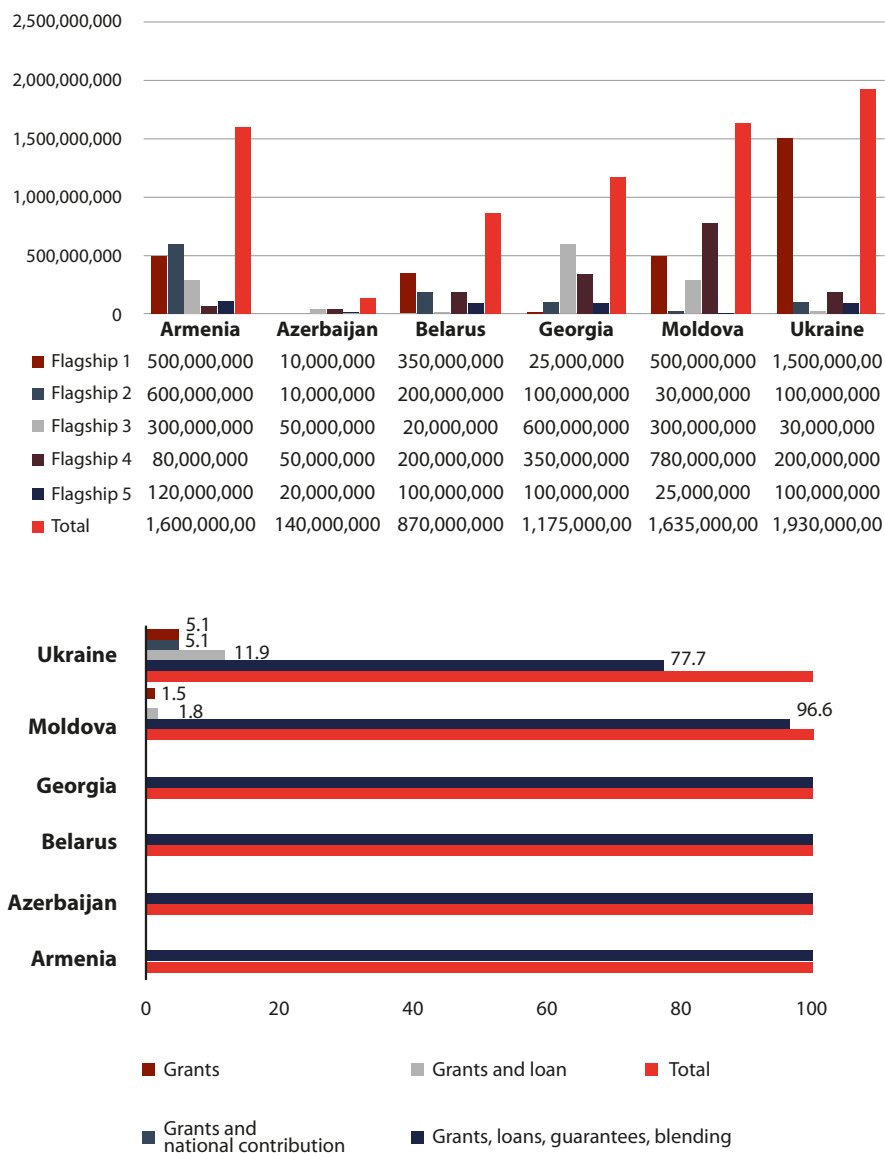
Šaltinis. Autoriaus parengta remiantis dokumentu „Rytų partnerystės prioritetai po 2020 m.“.

Investicijų sritis	Suma
1. Transporto ryšys	4,5 mlrd. eurų
2. Parama MVĮ	1,5 mlrd. eurų (vietos valiuta) 1,4 mlrd. eurų (išleidžiant žaliąsias obligacijas)
3. Stiprinti konkurencingumą ir integraciją į ES vertės grandinę	500 mln. eurų
4. Skaitmeninė pertvarka	1,5 mlrd. eurų
5. Tvarioji energetika	3,4 mlrd. eurų
6. Atsparumas klimato kaitai	750 mln. eurų
7. Sveikatos atsparumas	600 mln. eurų
8. Žinių visuomenės	1,3 mlrd. eurų

3 lentelė. Kiekvienai šaliai numatyti pavyzdiniai projektai ir (arba) veiksmai pagal Rytų partnerystės prioritetus po 2020 m.³²

Šaltinis: autoriaus parengta remiantis „Rytų partnerystės prioritetų po 2020 m.“ analize.

	Armėnija	Azerbaidžanas	Baltarusija	Sakartvelas	Moldova	Ukraina
1 pavyzdinė iniciatyva	Tvarios, novatoriškos ir konkurencingos ekonomikos palaikymas	Žalioji junglumas	Novatoriškos ir konkurencingos ekonomikos palaikymas	Junglumas su Juodąja jūra	Tvarios, novatoriškos, ekologiškos ir konkurencingos ekonomikos palaikymas	Tvarios, novatoriškos, ekologiškos ir konkurencingos ekonomikos palaikymas
2 pavyzdinė iniciatyva	Ryšių ir socialinio bei ekonominio vystymosi skatinimas	Skaitmeninis junglumas	Transporto jungčių gerinimas ir ES ir Baltarusijos prekybos palengvinimas	Transporto jungtys per Juodąją jūrą	ES ir Moldovos prekybos skatinimas	Kaimo vietovių ekonominis perėjimas
3 pavyzdinė iniciatyva	Investicijos į skaitmeninę transformaciją, inovacijas, mokslą ir technologijas	Tvarios, novatoriškos, ekologiškos ir konkurencingos ekonomikos palaikymas	Inovacijų ir skaitmeninės transformacijos skatinimas	Tvarus ekonomikos atsigavimas	Energijos vartojimo efektyvumo didinimas	Susisiekimo gerinimas modernizuojant sienos perėjimo punktus
4 pavyzdinė iniciatyva	Atsparumo didinimas pietiniuose regionuose	Novatoriška kaimo plėtra	Parama žaliai Baltarusijai	Skaitmeninis junglumas piliečiams	Junglumo gerinimas	Skaitmeninės pertvarkos skatinimas
5 pavyzdinė iniciatyva	Investicijos į žaliąjį Jerevaną	Išmanesni ir ekologiškesni miestai	Investavimas į demokratinę, skaidrią ir atskaitingą Baltarusiją	Geresnė oro kokybė	Investavimas į žmogiškąjį kapitalą ir protų nutekėjimo prevencija	Didesnė parama energijos vartojimo efektyvumui, skirta atsinaujinančiam vandeniliui

7 ir 8 pav. ES paramos šioms Rytų partnerystės šalims paskirstymas pagal pavyzdines iniciatyvas eurais (viršuje) ir pagal paramos formą procentais (apačioje) laikotarpiu po 2020 m.

Šaltinis: autoriaus parengta remiantis „Rytų partnerystės prioritetų po 2020 m.“ analize.

Dar maždaug 20 mlrd. eurų suma šešių Rytų partnerystės šalių poreikiams bus paskirstyta į penkias pavyzdinių iniciatyvų ir (arba) veiksmų grupes. Kaip matyti iš 3 lentelės, keturios investicijų kryptys visose šešiose šalyse yra vienodos: 1) parama inovatyviajai eko-

nomikai; 2) aplinka; 3) ryšiai; 4) skaitmeninė pertvarka. Tačiau kai kurie veiksmai atitinka konkrečius vietos poreikius: prekybos su ES gerinimas (Moldova, Baltarusija), ekonominės permainos kaimo vietovėse (Ukraina), ekonomikos atsigavimas (Sakartvelas), atskaitinga

demokratija (Baltarusija). Šis kiekvienai šaliai pritaikytas principas rodo, kad tiek ES, tiek priimančiosios šalys skiria dėmesį investicijų aktualumui, aiškiai taikydamos į problemą orientuotą požiūrį.

Dėl padidėjusio politinio įsipareigojimo ir susidomėjimo tolesne Europos integracija didelė dalis paskelbtos finansinės paramos natūraliai skiriama Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai. Joms prireiks vis didesnės ES paramos po to, kai šalys paskelbė savo strateginius tikslus, kuriais siekia skatinti tarpusavio integraciją ir integraciją su ES pagal „asocijuotojo trejeto“ sistemą³³. Antroji Rusijos karinė agresija Ukrainoje paspartino šį procesą – tai rodo ir Ukrainos ir Moldovos sinchronizacija su Europos elektros energijos tinklu 2022 m.,³⁴ anksčiau planuota iki 2025 m. Kita prašančiųjų ES pagalbos eilėje yra Armėnija, kuri 2021 m. kovą pradėjo įgyvendinti visapusiškos ir tvirtesnės partnerystės susitarimą (CEPA). Azerbaidžanas, panašu, yra viena savarankiškiausių regiono šalių, todėl ES parama jai yra mažiau reikalinga. Baltarusijos dalyvavimą ES finansuojamose iniciatyvose apsunkina tai, kad labai pablogėjo dvišalis politinis dialogas ir ES sprendimas nepripažinti Minsko politinio režimo teisėtumo. Baltarusijos atveju ES lėšos panaikintos projektams, vykdomiems su valdžios institucijomis, susijusiomis su Aleksandro Lukašenkos režimu, tiek dėl demokratinio regresio 2020 m., tiek pastaruoju metu dėl to, kad buvo sudarytos palankios sąlygos Rusijos invazijai į Ukrainą 2022 m. Šias tendencijas didele dalimi atspindi ir sumos, kurias ES suplanavo investicijoms pagal „rezultatai po 2020 m.“ (žr. 7 pav.).

Pažymėtina, kad tik Ukrainos ir Moldovos investicijos apima grynąsias dotacijas (žr. *priedus: 7 lentelė*). Prieš Rusijai pradedant karą prieš Ukrainą, Rytų partnerystės prioritetuose po 2020 m. buvo numatyta skirti 100 mln. eurų dotacijų Ukrainai, skirtų ekonominiam perėjimui kaimo vietovėse, ir dar 25 mln. eurų Moldovai, skirtų „protų nutekėjimo“ problemai spręsti. Be to, į Ukrainai skirtas dotacijas taip pat įtraukta 100 mln. eurų atsinaujinančio vandenilio gamybos pajėgumams plėtoti, taip pat ir nacionalinis įnašas. Iš 8 pav. matyti, kad nors Sakartvelas, kaip ir Moldova bei Ukraina, yra geopolitiškai arti ES, jai dotacijų apskritai nebuvo numatyta. Demokratijos atsisraukimas, kurį Sakartvelas patyrė 2021 m., gali būti viena iš priežasčių, kodėl trūksta grynųjų dotacijų komponento.³⁵ Įdomu tai, kad nors Sakartvelo valdžios institucijos atsisakė 2021 m. ES paskolų, kad išvengtų teisinės valstybės sąlygų prieš vietos valdžios rinkimus, jos sutiko su idėja kelerius ateinančius metus sudaryti naujas ES paskolų sutartis. Dėl suprantamų priežasčių ES bus priversta peržiūrėti Rytų partnerystės prioritetus po 2020 m., kad teisingiau paskirstytų turimas lėšas. Rusijos karinė agresija yra pagrindinis, bet ne vienintelis veiksnys. Kita priežastis – galimas teigiamas ES sprendimas dėl 2022 m. vasario-kovo mėn. pateiktų Ukrainos, Moldovos ir Sakartvelo narystės paraiškų.

03 „Asocijuotojo trejeto“ finansų poreikis – neišvengiamas augimas?

Kaip matyti iš pirmiau pateiktų išvadų, ES finansinė parama Rytų partnerystės regionui nėra visiškai nuosekli. Paramos didinimą arba mažinimą pirmiausia lemia vietos dinamika ir platesnis geopolitinis kontekstas. Prie didėjančio ES susidomėjimo rytinėmis kaimyninėmis šalimis labiausiai prisidėjo 2014 m. su Sakartvelu, Moldova ir Ukraina pasirašyti asociacijos susitarimai ir (arba) laisvosios prekybos ir plėtros susitarimai. ES prisiėmė įsipareigojimus suteikti didesnę finansinę paramą šių plataus užmojo susitarimų su trimis rytinėmis kaimynėmis įgyvendinimui. Kiti finansiniai įsipareigojimai susiję su vizų režimo liberalizavimo susitarimų laikymusi³⁶ ir kitomis iniciatyvomis, pavyzdžiui, stebėjimo ir konsultavimo misijomis Sakartvele, Moldovoje ir Ukrainoje, kurių tikslas – spręsti problemas, susijusias su separatistinėmis teritorijomis.³⁷ Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai sukūrus „asocijuotojo trejeto“ formatą, kuris dar labiau diferencijuoja Rytų partnerystę, taip pat pateikus prašymą įstoti į ES, natūralu, kad bus prašoma naujos ES finansinės paramos. Vis dėlto didžiausios išlaidos patiriamos dėl Rusijos Ukrainai padarytų karo nuostolių. Vien pirmąjį karo mėnesį jos buvo vertinamos maždaug 63 mlrd. dolerių.³⁸ Be to, pats karas sukėlė kitų nenumatytų išlaidų, su kuriomis susidūrė Ukraina ir Moldova – šalies viduje perkeltųjų asmenų ir pabėgėlių valdymo.

Ankstesni ES ir Rusijos geopolitiniai nesutarimai tiesiogiai ir netiesiogiai padidino ES suartėjimo su kaimynėmis kaštus. Dėl Rusijos ribojamųjų priemonių, taikomų Rytų partnerystės šalims, turinčioms aiškius europinius siekius, prireikė papildomos Briuselio pagalbos. Tiksliau tariant, ES skyrė finansinę paramą dotacijų ir paskolų forma, kad 2008–2021 m. sušvelnintų karo (Sakartvele, Ukrainoje), prekybos apribojimų (Moldovoje, Ukrainoje) ir ginčų dėl dujų su Rusija (Moldovoje, Ukrainoje) padarinius.

Tradiciškai ES teikia dviejų kategorijų finansinę paramą kaimyninėms šalims partnerėms. Vienas iš jų pagrįstas *programomis arba įprastinėmis priemonėmis grindžiamu finansavimu*, kuris yra konkretus ir paprastai nuspėjamas išmokų atžvilgiu. Teisiniu požiūriu sprendimai dėl finansavimo priimami pagal tris labai griežtas sistemas: 1) metines ir daugiametes veiksmų programas; 2) individualias priemones; 3) specialias priemones nenumatytoms situacijoms ir „tinkamai pagrįstoms aplinkybėms“.³⁹ Programomis grindžiamas finansavimas arba įprastinės priemonės buvo įtrauktos į KVTBP finansinį paketą pagal 2021–2027 m. DFP. *Makrofinansinė pagalba (MFP) yra antroji kategorija* – tai gana netradicinė priemonė, kuriai įtakos turi politinis nepastovumas ir kuri nėra nuosekliai įtraukta į esamus lengvai atsekamus ES biudžeto mechanizmus. Jei nacionalinės vyriausybės nevykdo arba atsisako vykdyti sektoriaus sąlygas, šalis negali gauti ES paskolų. Makrofinansinė pagalba teikiama nereguliariai ir priklauso nuo prašymo pateikimo laiko ir trečiųjų šalių vyriausybių patikimumo, jų bendradarbiavimo su Tarptautiniu valiutos fondu (TVF) bei politinių ir sektoriinių sąlygų įgyvendinimo kokybės.

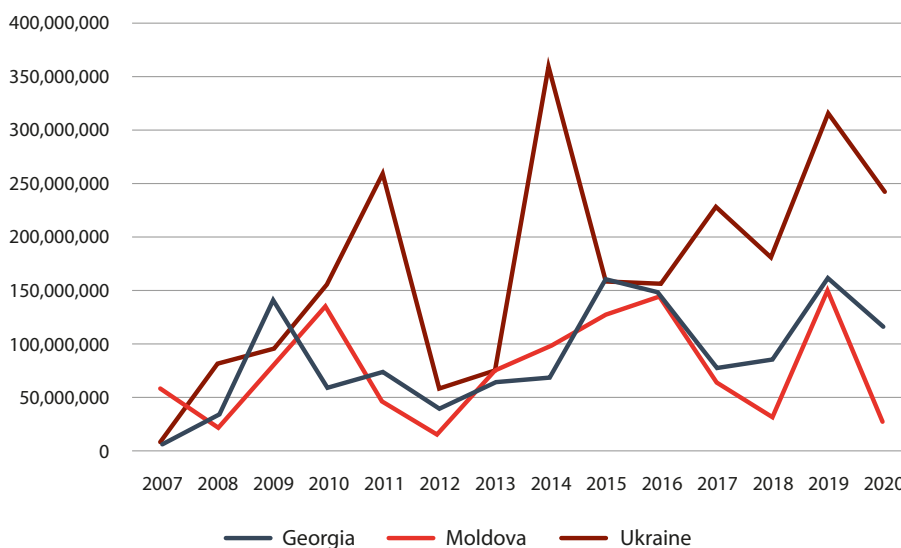
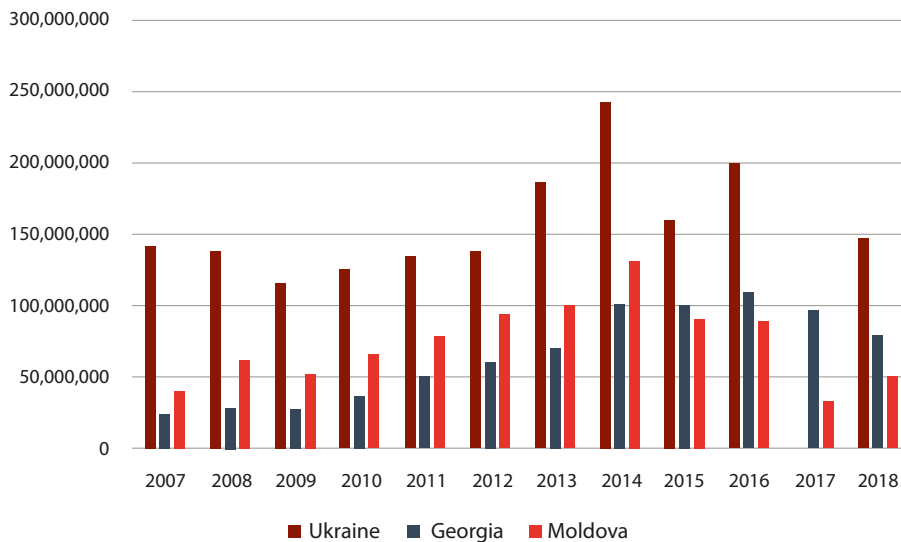
Programomis grindžiama pagalba

Nuo 2007 m. iki 2020 m. ES naudojosi dviem pagrindinėmis finansinėmis priemonėmis, skirtomis Europos kaimynystės politikos šalims, ypač Rytų partnerystės regionui ir trims asocijuotosioms šalims: EKPP (2007–2014 m.) ir EKP (2014–2021 m.). Tačiau ilgą laiką programos atliko papildomą vaidmenį. ES 2007–2020 m. Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai taikė net 14 programų (žr. *priedus: 9 ir 10 lentelės*). Daugiausia programų taikyta

Ukrainai (2018 m. – 14 programų). Šios trys šalys partnerės dalyvavo vidutiniškai keturiose-septyniose panašiose programose. Nors šalys neturi ES pripažintos europinės perspektyvos, jos pasinaudojo pasirengimo narystei fondais (Ukraina: 2014–2015 m., Sakartvelas – 2016 m., 2019 m. ir Moldova – 2019 m.). Šiais įrodymais užtikrinama, kad bet kuriuo metu ir tam tikromis aplinkybėmis ES gali skirti finansinių išteklių iš pasirengimo narystei kišenės⁴⁰ šalių partnerių, kurios dar nesvarstė narystės galimybes, poreikiams tenkinti.

2007–2018 m. Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai kasmet teikiamos pagalbos dinamika skyrėsi. Išsiskiria keletas įdomių metinių veiksmų programų (MVP) aspektų⁴¹ (žr. *9 pav.*). Pirma, Sakartvelas yra vienintelė šalis, kuri 2007–2018 m. nuolat gaudavo ES finansavimą. Antra, ES parama Moldovai nutrūko du kartus – 2017 ir 2020 m. (žr. *10 pav.*), daugiausia dėl „valstybės užvaldymo“ reiškinio⁴² ir prorusiškos vyriausybės 2020 m.⁴³ Trečia, tai, kad 2017 m. Ukrainai nebuvo parengta MVP, paaiškinama tuo, kad buvo tęsiamas finansavimas pagal 2016 m. specialiąsias priemones⁴⁴ ir 2018–2020 m. priimtas naujas BPP. Ukrainos atvejis rodo, kad ES gali pritaikyti savo finansavimo logiką konkrečios šalies, į kurią kreipiamasi, aplinkybėms.

Reikėtų pažymėti, kad metinės veiksmų programos buvo finansuojamos pagal EKPP ir EKP priemones. Pagal 2014 m. sukurtą EKP⁴⁵ finansiniai ištekliai buvo skirti ES metinėms veiksmų programoms (MVP), parengtomis ES kaimyninėms šalims (tiek neasocijuotosioms, tiek asocijuotosioms) pagal bendrąsias daugiametes paramos programas (BPP). Rengiant daugiametį biudžetą⁴⁶ atsižvelgiama į: 1) ankstesnius šalies gavėjos veiklos rezultatus, užmojų lygį ir politinį dialogą su ES; 2) ES ir kaimyninės šalies dvišalių darbo

9 ir 10 pav. ES paramos Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai dinamika, kaip numatyta metinėse veiksmų programose (viršuje) ir kaip įsipareigota panaudoti / išmokėta parama (apačioje), mln. eurų, 2007–2020 m.⁴⁷

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis ES finansinio skaidrumo sistemos duomenimis (https://ec.europa.eu/budget/fts/index_en.htm) ir 2007–2018 m. parengtais ES metiniais veiksmų planais Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai (<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement>).

tvarkių tikslus (numatytus veiksmų planuose arba asociacijos programose) ir šių šalių nacionalines strategijas. Paprastai konkretūs veiksmai pagal metines veiksmų programas finansuojami tiesiogiai valdant ES (koordinuojant ES delegacijoms vietoje) arba netiesiogiai (per patikėtas tarptautines organizacijas ir kt.)⁴⁸. Toks metinis ir daugiametis ES finansinių asignavimų Rytų partnerystės šalims (ir visam Europos kaimynystės politikos regionui) planavimas iki šiol pasirodė esąs patikimas ir lankstus, todėl jis ir toliau bus naudojamas KVTBP finansinėje priemonėje.

Makrofinansinė pagalba – finansinis būdas skatinti skausmingas reformas

ES aktyviai naudoja makrofinansinę pagalbą, kad paveiktų reformas asocijuotose kaimyninėse šalyse – Sakartvele, Moldovoje ir Ukrainoje⁴⁹. Dėl paskolų ir dotacijų komponentų derinio ES makrofinansinės pagalbos priemonės tapo labai patrauklios trečiosioms šalims, kurioms vienodai atstovavo „šalys kandidatės ir potencialios šalys kandidatės, šalys, besiribojančios su ES ir dalyvaujančios Europos kaimynystės politikoje“.⁵⁰ Dėl dažno naudojimo makrofinansinė pagalba tapo konsoliduota ir standartizuota kaip neatsiejama ES priemonių rinkinio dalis, skirta Europos integracijos tikslams politiniu, teisiniu ir ekonominiu lygmenimis trijose asocijuotose šalyse skatinti (žr. 4 lentelę). Nominaliųjų vertė Ukraina iš makrofinansinės pagalbos gavo didžiausią finansinę paramą – apie 4 mlrd. eurų 2014–2020 m. laikotarpiu. Pagal MFP paskirstymą vienam gyventojui taip pat pirmauja Ukraina (maždaug 43 mln. gyventojų, daugiau kaip 90 EUR vienam gyventojui), po jos eina Moldova (maždaug 2,6 mln. gyven-

tojų, daugiau kaip 60 EUR vienam gyventojui) ir Sakartvelas (maždaug 3,7 mln. gyventojų, daugiau kaip 40 EUR vienam gyventojui). Nors Ukraina gavo didžiausią makrofinansinę pagalbą, priešingai nei Sakartvelo ir Moldovos atveju, ją sudarė tik paskolos be dotacijų.

Tiesa, ES makrofinansinės pagalbos poveikis labai padidėjo po to, kai buvo sukurtas sąlygiškumo mechanizmas, pagal kurį šaliai gavėjai finansiškai atlyginama už reformų įgyvendinimą. Sąlygų laikymasis buvo paskelbtas pagrindiniu ES finansinės paramos rytinėms kaimynėms po 2020 m. principu⁵², nesiejant jo konkrečiai su programomis grindžiama parama biudžetui ar makrofinansine pagalba. Iš tikrųjų tik pagal makrofinansinę pagalbą sudarytuose finansavimo susitarimuose aiškiai nurodomos sąlygos.

Užuot prašiusi tik įgyvendinti reformas, jau įtrauktas į su šalimi susijusias TVF programas, ES pradėjo laikytis savarankiškos pozicijos dėl reformų kokybės trečiosiose šalyse. ES teikia makrofinansinę pagalbą tik įvykdžius visas politines sąlygas. Prieš išmokant naują sutartos MFP dalį įvertinamas atitikties lygis. Į 2009–2021 m. susitarimo memorandumus, kuriuos ES pasirašė su Sakartvelu, Moldova ir Ukraina, buvo įtrauktos sąlygos, susijusios su politikos sritimis, kuriose reformos reikalingiausios. Naujausioje Susitarimo memorandumų versijoje į rekomendacijas dėl vidaus reformų įtrauktos pilietinės visuomenės atstovų idėjos (surinktos per neoficialius susitikimus), papildančios ES Briuselyje savarankiškai parengtus prašymus nacionalinėms vyriausybėms. Tradiciškai kuo didesnė trečiosios šalies priklausomybė nuo užsienio pagalbos, tuo didesnis ES makrofinansinės pagalbos poveikis. Be to, svarbiausias kriterijus yra teisinė valstybė, o ne atskirų sektorių reformos.⁵³ Tai matyti 2015 ir 2018 m. Moldovoje, kai ES

4 lentelė. ES makrofinansinė pagalba Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai, teikiama per dotacijas, paskolas arba abi šias priemones, 2009-2020 m.

Šaltinis: autoriaus parengta remiantis Europos Komisijos ataskaitomis apie makrofinansinę pagalbą. Moldovos 2019–20 m. ir Ukrainos 2015–17 m. makrofinansinė pagalba buvo nebaigta, nes baigėsi finansavimo programų galiojimas: Moldova gavo tik 60 mln. eurų iš 100 mln. eurų, o Ukraina – 1,2 mlrd. eurų iš 1,8 mlrd. eurų. Be to, iki 2021 m. gegužės buvo išmokėta tik pusė 2020 m. makrofinansinės pagalbos lėšų, skirtų ekonomikos atsigavimui po pandemijos. Kad lentelę būtų lengviau skaityti, šalys trumpinamos taip: Sakartvelas – GE, Moldova – MD ir Ukraina – UA.

	Dotacijos	Dotacijos ir paskolos	Paskolos
MFP I	GE: 46 mln. eurų (2009–10 m.) MD: 90 mln. eurų (2010–12 m.)	-	UA: 610 mln. eurų (2014–15 m.)
MFP II	-	GE: 46 mln. eurų (2015–17 m.) MD: 60 mln. eurų (2019–20 m.)	UA: 1 mlrd. eurų (2014 m.)
MFP III	-	GE: 45 mln. eurų (2018–20 m.)	UA: 1,2 mlrd. eurų (2015–2017 m.)
MFP IV	-	-	UA: 1 mlrd. eurų (2018–20 m.)
MFP per pandemiją	-	-	GE: 150 mln. eurų ⁵¹ (2020–21 m.) MD: 100 mln. eurų (2020–21 m.) UA: 1,2 mlrd. eurų (2020–21 m.)

sustabdė makrofinansinės pagalbos teikimą po 2014 m. bankinio sukčiavimo skandalo ir rinkimų šalies sostinėje atšaukimo.⁵⁴

Nors kai kurių šalių partnerių vyriausybės bandė apeiti sąlygų laikymąsi, nukrypimai nuo jų siejami su dviem didelėmis politinių išlaidų kategorijomis. Viena vertus, sąlygų nesilaikymas kenkia reputacijai ir turi didelį atgarsį užsienyje; kita vertus, išorinio patikimumo sumažėjimas palieka gilų pėdsaką teisėtumui šalies viduje, o tai daro įtaką politikų galimybėms likti poste. Todėl reformoms ir Europos integracijai pritariančios vyriausybės, atėjusios į valdžią, pasirašydamos naujus makrofinansinės pagalbos susitarimus su ES, gali „įvilioti“ savo šalis į trumpalaikius ir vidutinės trukmės tarptautinius įsipareigoji-

mus, skatinančius reformas. Dėl to mažiau į reformas orientuotiems įpėdiniais sunku atsisakyti užsienio sutarčių.

Siekiant padidinti ES rytinėms kaimynėms teikiamos makrofinansinės pagalbos (kuri taip pat apima dotacijas) veiksmingumą, Europos Audito Rūmų atliekamas reguliarus arba periodinis vertinimas galėtų prisidėti prie skaidraus makrofinansinės pagalbos naudojimo. Tuo pačiu tikslu Europos prokuratūros (EPPO)⁵⁵ tyrimo įgaliojimai galėtų būti išplėsti dėl visų trečiosioms šalims teikiamų lėšų, įskaitant makrofinansinę pagalbą (dotacijas).

Makrofinansinės pagalbos naudingumas neapsiriboja vien akivaizdžiu ES teikiamos finansinės paramos poveikiu, kuris reiškia politines

paskatas keisti politiką Europos kaimynystėje. Nors makrofinansinės pagalbos dokumentuose nurodyta, kad ES atsižvelgia į tikruosius šalių poreikius, susijusius su ekonominėmis ir struktūrinėmis reformomis, taip pat į politines išankstines sąlygas, ES turėtų pradėti privalomai konsultuotis su pilietinės visuomenės organizacijomis, profesinėmis sąjungomis ir politinės opozicijos jėgomis. Pasiekus aukštesnį skaidrumo ir įtraukimo lygį nustatant sąlygas, makrofinansinė pagalba gali padidinti politikos ir politinių pokyčių potencialą Europos kaimynystės politikos regiono šalyse gavėjose. Dėl sąlygiškumo mechanizmo makrofinansinė pagalba sustiprina įprastines ES finansinės pagalbos priemones (per programas), todėl galima greičiau pasiekti pokyčių, kurie taip pat turi būti ilgalaikiai, priklausyti vietos gyventojams ir būti finansiškai gyvybingi ilguoju laikotarpiu.

Tačiau makrofinansinė ir panaši ES kaimyninėms šalims teikiama pagalba turi būti įgyvendinama skirtingai, kai susidaro nepaprastoji padėtis, panaši į Rusijos karinę agresiją prieš Ukrainą. Akivaizdu, kad ES finansinė parama, įskaitant makrofinansinę pagalbą, turi būti teikiama įprastu laikotarpiu, kai taikomos visos sąlygos, o nepaprastosios padėties laikotarpiais ji turėtų būti teikiama besąlygiškai arba su „švelniomis sąlygomis“.

ES finansavimas rytinėms kaimynėms ir Rusijos karo prieš Ukrainą pasekmės

Atsižvelgdama į kritinius įvykius rytinėse kaimyninėse šalyse, ES nukrypo nuo pradinių planuotos finansinės pagalbos regionui parametrų. Greitas ES prisitaikymas prie naujų aplinkybių rodo tam tikrą atsparumą spren-

džiant dėl Rusijos karinės agresijos prieš Ukrainą kilusias besiplečiančias regionines krizes. Gana konservatyvus požiūris į ES finansinę paramą pasikeitė ir gali turėti ilgalaikių pasekmių rytinėse kaimyninėse šalyse vykdomoms programoms ir projektams, kurie iki Rusijos agresijos buvo tinkami ES finansinei paramai gauti.

Pirma, ES parengė naują finansinės pagalbos paketą nuo karo nukentėjusiems ukrainiečiams 2022 m., kurio vertė – apie 90 mln. eurų. Palyginimui – po pirmosios Rusijos agresijos prieš Ukrainą 2014 m. ES per septynerius metus skyrė 193 mln. eurų.⁵⁶ Beveik pusę šios sumos Briuselis įsipareigojo skirti Ukrainai ir Moldovai vien 2022 m. Moldovos paramos buvo prašoma Ukrainos pabėgėlių, kuriems buvo suteiktas prieglobstis aktyviame karo etape, apgyvendinimui ir priežiūrai. Šiuo tikslu ES sutiko skirti Moldovai 15 mln. eurų paramą⁵⁷, skirtą pabėgėlių krizei valdyti (iki 110 tūkst. žmonių, kurie liko iki perkėlimo arba visam laikui iš 330 tūkst. atvykusių į šalį).

Antra, siekdama užtikrinti išteklius, reikalingus Ukrainos atstatymui iš karto po karo pradėti, ES paskelbė apie Ukrainos solidarumo fondo sukūrimą, kuris taps platforma Europos ir tarptautinei finansinei paramai pritraukti. Atstatymo išlaidos gali viršyti 100 mlrd. eurų. Tokias lėšas būtų galima panaudoti atstatymui ir būsimam šalies stojimo į ES procesui derinti, nes dėl Rusijos agresijos spaudimą patirianti ES greičiausiai pasiūlys Ukrainai kandidatės statusą jau 2022–23 m (sprendimas pradėti vertinti prašymus priimtas 2022 m. kovo pabaigoje vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime).⁵⁸ Ta pačia proga ES įsteigė Maisto ir žemės ūkio atsparumo misiją (FARM), kuri taip pat bus naudojama maisto saugumui ir žemės ūkiui Ukrainoje remti, siekiant atkurti dėl karo nutrūkusias

maisto tiekimo grandines. Prieš prasidedant karui ES jau buvo paskelbusi 1,2 mlrd. eurų nepaprastąją makrofinansinę pagalbą Ukrainai, skirtą finansinei padėčiai stabilizuoti,⁵⁹ iš kurios pusė buvo skirta be jokių sąlygų⁶⁰ per pirmąjį Rusijos karinės agresijos mėnesį.

Trečia, ES atidarė naują finansavimo liniją Ukrainos kariuomenei – tai istorinis sprendimas, leidžiantis ES lėšas skirti karinei įrangai, skirtai gynybai nuo Rusijos invazijos. ES peržiūrėjo Europos taikos fondo taikymo sritį ir padvigubino pradinį finansavimą Ukrainai iki 1 mlrd. eurų.⁶¹ 2021 m. gruodį ES parengė pagalbos paketus, skirtus Sakartvelo gynybos pajėgų pajėgumams stiprinti (12,7 mln. eurų), karinėms medicinos tarnyboms ir Moldovos inžinerijos batalionui (7 mln. eurų) bei Ukrainos krizės valdymo mechanizmams (31 mln. eurų).⁶² Po karo Europos taikos fondo Ukrainai lėšos padidėjo 33 kartus.

Galiausiai ES sustabdė finansinę paramą bendradarbiavimo programoms su Rusija ir Baltarusija. Tiksliau tariant, ES nutraukė pinigų siuntimą abiem šalims pagal devynias tarpvalstybines programas⁶³ ir tarptautinę Interreg Baltijos jūros regiono programą⁶⁴ 2021–2027 m. laikotarpiui. Anksčiau Rusija pagal šias programas iš 2014–2020 m. DFP gavo 178 mln. eurų.⁶⁵ Baltarusijos nauda siekė 257 mln. eurų. Kartu ES nusprendė susti-

rinti Ukrainos ir kaimyninių ES valstybių bendradarbiavimą pasienyje, o tam gali prireikti lėšų, kurios anksčiau buvo skiriamos Rusijai ir Baltarusijai. Dar vienas Rusijos mokslinių tyrimų srities finansavimo mažinimas buvo atliktas pagal programą „Horizontas“, kurioje Europos Komisija uždraudė pasirašyti naujas sutartis.⁶⁶ ES dar kartą įrodė, kad krizės metu sugeba sutelkti išteklius ir politinę valią. Rusijos agresija prieš Ukrainą atvėrė daugybę galimybių teikti ES pagalbą ne tik Ukrainai, kuri dėl Rusijos karinių išpuolių patiria istorinio masto destruktiją, bet ir mažoms šalims, pavyzdžiui, Moldovai, kuri susiduria su milžiniškomis karo pasekmėmis (pabėgėlių antplūdžiu). ES ne tik rado naujų išteklių ilgalaikiame iki 2027 m. numatytame biudžete, bet ir parodė ryžtą nutraukti Rusijos ir Baltarusijos finansavimą, taip atlaisvindama lėšas, kurias galima panaudoti tolesnei pagalbai Ukrainai. Apskritai ES finansinės paramos ekosistema leidžia priimti novatoriškus ir išskirtinius sprendimus, kai ES institucijos ir valstybės narės turi reikiamą politinę valią. Ukrainos pasipriešinimas Rusijos agresijai supurtė ES moralinį kompasą ir privertė parodyti norą teikti finansinę pagalbą ES nepriklausančiai šaliai, kuri kartu su mažesnėmis Rytų partnerystės regiono valstybėmis Sakartvelu ir Moldova stengiasi įgyti kandidatės į ES statusą.

Išvados ir rekomendacijos

Šioje politinėje analizėje lyginamuoju aspektu analizuojama, kokiomis aplinkybėmis ES teikia finansinę paramą savo kaimynėms. Dokumente atskleisti bent septyni svarbūs aspektai, susiję su lėšomis, kurias ES skyrė savo kaimynėms.

Pirma, naujojoje 2021–2027 m. DFP numatyta daugiau finansinių išteklių Europos kaimynystės politikos šalims. Vis dėlto didesnis finansinis rezervas sudarytas sujungus įvairias finansines priemones, o ne dėl to, kad buvo skirta ženkliai daugiau lėšų. KVTBP – tai nauja finansinė priemonė, kuria bus finansuojami ES išorės veiksmai, taip pat ir Europos kaimynystės politikos regione.

Antra, ES teikia finansinę paramą savo pietinėms ir rytinėms kaimynėms, remdamasi kiekvienos šalies specifikos principu. Todėl yra šalių, kurios daugiausia finansinės paramos gauna ir Pietuose (Izraelis), ir Rytuose (Ukraina). Teikdama pagalbą kaimyninėms šalims, ES paprastai neatsižvelgia į gyventojų skaičių, todėl pagalba atrodo neproporcinga, ypač lyginant pietinius ir rytinius Europos kaimynystės politikos regionus.

Trečia, Rytų partnerystės „rezultatai po 2020 m.“ yra geriau susisteminti ir apima su šalimis susijusias investicijas. Tai pasiekimas po 2016 m. paskelbtos pirmosios Rytų partnerystės šalims skirtų rezultatų versijos. Tačiau, priešingai nei Moldova ir Ukraina, kitoms Rytų partnerystės šalims dotacijos grynąja forma

nera numatytos. Be to, ES teikia pirmenybę investicijoms į transporto jungčių didinimą, o ne į sveikatą ir atsparumą klimato kaitai.

Ketvirta, nors ES kiekvienai pagalbą gaunančiai šaliai rengia metines veiksmų programas, ji taip pat gali naudoti papildomas lėšas, įskaitant lėšas iš pasirengimo narystei kišenių, kaip tai buvo padaryta su Sakartvelu, Moldova ir Ukraina. Taigi, daugiau pinigų galima pasiūlyti toms šalims, kurios tinkamai vykdo reformas.

Penkta, ES makrofinansinė pagalba verčia šalis gavėjas vykdyti reformų darbotvarkę. Nepaisant rinkimų ciklų, šalių vyriausybės nenori atsisakyti reformų, įtrauktų kaip ES lėšų gavimo sąlyga, nes baiminamasi didelių politinių išlaidų. Vis dėlto, kad ES makrofinansinė pagalba būtų veiksmingesnė tiek nustatant sektorių reformų sąlygas, tiek konsultuojantis su pilietinės visuomenės organizacijomis, profesinėmis sąjungomis ir politine opozicija, tiek per visus paramos išmokėjimo ciklus, reikalingas didesnis skaidrumas.

Šešta, geopolitinis nestabilumas rytinėse kaimyninėse šalyse privertė ES sušvelninti sąlygas. Tai tik skatina idėją plėtoti dvejetainį požiūrį į sąlygiškumo mechanizmą. Įprastomis sąlygomis turėtų būti taikomos griežtos sąlygos, o nepaprastosios padėties laikotarpiais patartina taikyti „švelnias sąlygas“, kurios suteikia didelę politinių sąlygų (teisinių valstybės principų) lankstumo laisvę ir nedidelį

sektorinių reformų reikalavimą. „Minkštosios sąlygos“ taip pat gali būti aktualios ne geopolitinių išorinių sukrėtimų, pavyzdžiui, klimato kaitos, stichinių nelaimių, aprūpinimo maistu, migracijos, pandemijų ir kt., galinčių kilti ateityje, atveju.

Galiausiai, esant kritinei padėčiai, ES parodė ryžtą priimti naujus finansinius sprendimus, kuriais suteikiama neatidėliotina parama ir įsipareigojo surinkti lėšų Ukrainos atstatymui po karo, kurios taip pat gali būti panaudotos Ukrainos narystės ES perspektyvoms įgyvendinti.

Siekiant atnaujinti ir padidinti pagalbos priemonių rinkinio veiksmingumą, šiame politikos dokumente ES siūlomos šios rekomendacijos:

- **„Geriau yra daugiau“, o ne „daugiau yra geriau“.** Finansinė parama Rytų partnerystės šalims turi būti teikiama atsižvelgiant į reformų įgyvendinimo kokybę, o ne tik į kiekybę ar techninius kriterijus (teisės aktų derinimas ir kt.).
- **Labiau subalansuotas požiūris į narystės siekiančias ir Europos kaimynystės politikai priklausančias šalis.** ES turėtų rasti tvarių būdų, kaip subalansuoti neproporcingai didelę finansinę paramą šalims, turinčioms teisę gauti dosnias pasirengimo narystei lėšas, ir Europos kaimynystės politikai priklausančioms šalims. Pasirengimo narystei biudžeto eilutė, naudota Sakartvelo, Moldovos ir Ukrainos atvejais, turėtų būti pakankamai lanksti, kad suteiktų prieigą ir sudarytų galimybes remti EKP šalis, kurios rodo tvarią reformų pažangą ir didelius įsisavinimo pajėgumus.
- **Vienodų sąlygų visai ES paramai taikymas.** Pagal 2021–2027 m. ES daugiametę finansinę programą ES turėtų taikyti griežtas sąlygas finansinei paramai, kurią ji teikia tiek pietinėms, tiek rytinėms kaimynėms. Tai reiškia, kad sąlygiškumo mechanizmas turi būti taikomas įvairioms pagalbos rūšims, o ne tik makrofinansinei pagalbai, kaip buvo Sakartvelo, Moldovos ir Ukrainos atveju.
- **Investicijų į sveikatos ir atsparumo klimato kaitai didinimas po 2025 m.** ES turėtų peržiūrėti savo požiūrį į strategines investicijas šešiose Rytų partnerystės šalyse ir padidinti finansinę paramą visuomenės sveikatos saugumui ir atsparumui klimato kaitai, kuriems pagal Rytų partnerystės prioritetus po 2020 m. skiriama mažiausiai lėšų.
- **Atsparumo sistemos analizės komponento įtraukimas į Rytų partnerystės regiono ES biudžeto planavimą.** Būsimoje KVTBP peržiūroje reikėtų apsvarstyti galimybę išplėsti finansavimą kritinėse srityse, taikant prognozavimo ir (arba) numatymo metodą, integruojant atsparumo sistemos analizę (EBPO⁶⁷) ir rizikos vertinimo priemones.
- **Daugiau finansinių galimybių dotacijų komponentui, susijusiam su bendromis ES investicijomis į Rytų partnerystės regioną.** Kaip matyti iš pirmiau pateiktų išvadų, tik Moldova ir Ukraina atitinka reikalavimus gauti dotacijas grynąja forma pagal „rezultatus po 2020 m.“. Šį aspektą reikėtų peržiūrėti, kad ES skirtų daugiau dotacijų kitų regiono šalių (ypač Sakartvelo ir Armėnijos) projektams ir iniciatyvoms, skirtoms su atsparumu susijusiems aspektams, pavyzdžiui, kaimo regionų plėtrai ar kovai su emigracija. Idealiu atveju rekomenduojama dotacijoms skirti bent 5–10 proc. visos kiekvienai šaliai atskirai pritaikytos investicijų sumos.
- **ES išlaidų ataskaitų dėl Rytų partnerystės regiono teikimo mechanizmų gerinimas.** Viena vertus, ES turi užtikrinti sistemingą ir išsamų (kiekybiškai ir kokybiškai) atas-

kaitų apie tiesiogiai (tiesioginis valdymas per ES delegacijas) arba per patikėtas ir (arba) įgaliotas institucijas (netiesioginis valdymas) administruojamos finansinės paramos teikimą. Tokių duomenų visiškai nėra ir jų negalima vertinti akademiniais ar politikos formavimo tikslais. Kita vertus, ES turi rengti bendrąją ataskaitą apie pažadėtą finansinę paramą „rezultatams po 2020 m.“, kad būtų išvengta fragmentiškos ir neišsamios informacijos apie ES paramą „2020 m. rezultatams“.

- **Skaidrumo, susijusio su makrofinansinės pagalbos veiksmingumu, didinimas.** Rekomenduojama pasitelkti Europos Audito Rūmus, kad šie įvertintų ES makrofinansinės pagalbos, teikiamos trečiosioms šalims, veiksmingumą, siekiant atskleisti tikrąjį ES pagalbos poveikį makrofinansinės pagalbos teikimo metu ir po jos išmokėjimo. Tik atlikus nepriklausomus vertinimus galima padidinti ES atskaitomybę ir užtikrinti didesnę ES paramos tvarumą ir veiksmingumą. Be to, Europos prokuratūros įgaliojimai turėtų būti išplėsti įtraukiant galimybę tirti pažeidimus, susijusius su lėšomis, kurias ES perveda Europos kaimynystės politikos šalims per KVTBP finansinį paketą (pagal 2021–2027 m. DFP 6 išlaidų kategoriją „Kaimyninės šalys ir globali Europa“) arba per konkrečias makrofinansinės paramos priemones.
- **Sąlygų taikymo mechanizmo gerinimas, siekiant spręsti ekstremalias situacijas.** Atsižvelgdama į Rusijos karinę agresiją prieš Ukrainą ir kitą destruktivią politiką regione, ES turėtų apsvarstyti galimybę nuolat plėtoti du sąlygiškumo režimus. Įprastiniu laikotarpiu būtų taikomos „griežtos sąlygos“, griežtai vertinant politines ir sektorių sąlygas, o nepaprastosios padėties laikotarpiais sąlygų reikia atsisakyti ir paramą ES kaimy-

ninėms šalims teikti daug greičiau, o ne atsižvelgiant į išankstinę atitiktį tarp išmokų.

- **Finansinių sprendimų, kaip padidinti lėšas Ukrainai, Sakartvelui ir Moldovai, rengimas** Jau Rusijos agresijos metu ES sugebėjo sutelkti išteklius Ukrainai (ir daug mažesniu mastu – Moldovai) paremti. Ukrainos atstatymui po karo reikės didelio ES įnašo, kuris padėtų susieti Ukrainos solidarumo fondą su būsimu Ukrainos stojimo procesu. Taip pat ES turi užtikrinti, kad Moldova ir Sakartvelas galėtų pasinaudoti Vakarų Balkanams skirtomis pasirengimo narystei lėšomis, atsižvelgiant į tai, kad šios dvi asocijuotosios šalys pateikė, sekdamos Ukrainos pavyzdžiu, paraišką dėl narystės ES.

Visų kaimyninių šalių skubaus finansavimo mechanizmo peržiūra. Traumuojanti Rusijos agresijos prieš Ukrainą patirtis ir tai, kaip ES sprendė šią problemą finansinės pagalbos teikimo srityje, turėtų būti panaudota kaip pavyzdys atnaujinant finansinės paramos kaimyninėms šalims geopolitinių ekstremalių situacijų ar kitų išorinių nelaimių (klimato kaitos, stichinių nelaimių, maisto krizių ir kt.) atvejais priemonių rinkinius.

Priedai

5 lentelė. ES daugiametė finansinė programa, kurią sudaro bendra įsipareigojimų suma, mln. eurų, 2021–2027 m.

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Iš viso 2021–27
1. Bendroji rinka, inovacijos ir skaitmeninės technologijos	19 712	19 666	19 133	18 633	18 518	18 646	18 473	132 781
2. Sanglauda, atsparumas ir vertybės	49 741	51 101	52 194	53 954	55 182	56 787	58 809	377 768
3. Gamtiniai išteklių ir aplinka	55 242	52 214	51 489	50 617	49 719	48 932	48 161	356 374
4. Migracija ir sienų valdymas	2 324	2 811	3 164	3 282	3 672	3 682	3 736	22 671
5. Saugumas ir gynyba	1 700	1 725	1 737	1 754	1 928	2 078	2 263	13 185
6. Kaimyninės šalys ir pasaulis	15 309	15 522	14 789	14 056	13 323	12 592	12 828	98 419
7. Europos viešasis administravimas	10 021	10 215	10 342	10 454	10 554	10 673	10 843	73 102
Iš viso įsipareigojimų asignavimų	154 049	153 254	152 848	152 750	152 896	153 390	155 113	1 074 300

Šaltinis: autoriaus parengta pagal 2021–27 m. ES daugiametę finansinę programą, remiantis duomenimis, kuriuos galima rasti adresu <https://ec.europa.eu/>

6 lentelė. ES daugiametė finansinė programa, kurią sudaro bendra įsipareigojimų suma, mln. eurų, 2014–2020 m.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Iš viso 2014–20
1. Pažangus ir integracinis augimas	60 283	61 725	62 771	64 238	65 528	67 214	69 004	450 763
2. Tvarus augimas: gamtiniai išteklių	55 883	55 060	54 261	53 448	52 466	51 503	50 558	373 179
3. Saugumas ir pilietybė	2 053	2 075	2 154	2 232	2 312	2 391	2 469	15 686

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Iš viso 2014–20
4. Pasaulinė Europa	7 854	8 083	8 281	8 375	8 553	8 764	8 794	58 704
5. Administracija	8 218	8 385	8 589	8 807	9 007	9 206	9 417	61 629
6. Kompensacijos	27	0	0	0	0	0	0	27
Iš viso įsipareigojimų asignavimų	134 318	135 328	136 056	137 100	137 866	139 078	140 242	959 988

Šaltinis: autoriaus parengta pagal 2014–2020 m. ES daugiametę finansinę programą¹

7 lentelė. ES finansinė parama (paskolos, dotacijos, mišri parama), skirta Rytų partnerystės prioritetams po 2020 m., EUR

	1 pavyzdinė iniciatyva	2 pavyzdinė iniciatyva	3 pavyzdinė iniciatyva	4 pavyzdinė iniciatyva	5 pavyzdinė iniciatyva
Armėnija					
Veiksmų rūšis	Tvarios, novatoriškos ir konkurencingos ekonomikos palaikymas	Ryšių ir socialinio bei ekonominio vystymosi skatinimas	Investicijos į skaitmeninę transformaciją, inovacijas, mokslą ir technologijas	Atsparumo didinimas pietiniuose regionuose	Investicijos į žaliąjį Jerevaną
ES finansinė parama	500 000 000	600 000 000	300 000 000	80 000 000	120 000 000
Finansavimo tipas	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>
Azerbaidžanas					
Veiksmų rūšis	Žalioji junglumas	Skaitmeninis junglumas	Tvarios, novatoriškos, ekologiškos ir konkurencingos ekonomikos palaikymas	Novatoriška kaimo plėtra	Išmanesni ir ekologiškesni miestai
ES finansinė parama	10 000 000	10 000 000	50 000 000	50 000 000	20 000 000
Finansavimo tipas	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>

	1 pavyzdinė iniciatyva	2 pavyzdinė iniciatyva	3 pavyzdinė iniciatyva	4 pavyzdinė iniciatyva	5 pavyzdinė iniciatyva
Baltarusija					
Veiksmų rūšis	Novatoriškos ir konkurencingos ekonomikos palaikymas	Transporto jungčių gerinimas ir ES ir Baltarusijos prekybos palengvinimas	Inovacijų ir skaitmeninės transformacijos skatinimas	Parama žaliai Baltarusijai	Investavimas į demokratinę, skaidrią ir atskaitingą Baltarusiją
ES finansinė parama	350 000 000	200 000 000	20 000 000	200 000 000	100 000 000
Finansavimo tipas	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>
Sakartvelas					
Veiksmų rūšis	Junglumas su Juodąja jūra	Transporto jungtys per Juodąją jūrą	Tvarus ekonomikos atsigavimas	Skaitmeninis junglumas piliečiams	Geresnė oro kokybė
ES finansinė parama	25 000 000	100 000 000	600 000 000	350 000 000	100 000 000
Finansavimo tipas	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>
Moldova					
Veiksmų rūšis	Tvarios, novatoriškos, ekologiškos ir konkurencingos ekonomikos palaikymas	ES ir Moldovos prekybos skatinimas	Energijos vartojimo efektyvumo didinimas	Junglumo gerinimas	Investavimas į žmogiškąjį kapitalą ir protų nutekėjimo prevencija
ES finansinė parama	500 000 000	30 000 000	300 000 000	780 000 000	25 000 000
Finansavimo tipas	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos ir paskolos</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys</i>	<i>Dotacijos</i>

	1 pavyzdinė iniciatyva	2 pavyzdinė iniciatyva	3 pavyzdinė iniciatyva	4 pavyzdinė iniciatyva	5 pavyzdinė iniciatyva
Ukraina					
Veiksmų rūšis	Tvarios, novatoriškos, ekologiškos ir konkurencingos ekonomikos palaikymas	Kaimo vietovių ekonominis perėjimas	Susisiekimo gerinimas modernizuojant sienos perėjimo punktus	Skaitmeninės pertvarkos skatinimas	Didesnė parama energijos vartojimo efektyvumui, skirta atsinaujinančiajam vandeniliui
ES finansinė parama	1 500 000 000	100 000 000	30 000 000	200 000 000	100 000 000
Finansavimo tipas	Dotacijos, paskolos, garantijos, derinys	Dotacijos	Dotacijos ir paskolos	Dotacijos ir paskolos	Dotacijos ir nacionalinis įnašas

Šaltinis. Sudaryta autoriaus, remiantis Rytų partnerystės prioritetų po 2020 m. duomenimis, pateiktais eesas.europa.eu

8 lentelė. ES parama rytinėms ir pietinėms kaimynėms pagal panaudotas / išmokėtas sumas, EUR, 2007–2020 m.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rytinės kaimynės														
Armėnija	7 411 509	17 239 413	20 731 194	55 348 580	21 970 874	31 432 769	25 486 249	40 724 598	79 726 378	128 513 000	36 786 505	31 058 220	149 864 630	52 317 299
Azerbaidžanas	408 920	1 868 493	4 239 110	27 234 810	9 625 501	2 682 774	29 339 439	7 428 776	5 002 123	13 955 933	5 016 644	13 988 665	2 533 277	6 321 650
Baltarusija	1 866 852	2 357 211	4 766 299	18 740 209	23 377 434	12 189 959	12 703 289	18 535 798	62 155 384	191 508 466	10 906 275	9 977 446	115 132 439	12 765 507

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Tunisas	668 142 080	33 549 443	76 813 536	61 124 481	312 327 802	70 240 916	98 909 117	66 522 776	113 303 733	137 805 846	191 176 982	191 932 738	54 159 509	173 621 690
Sirija	665 134	786 387	5 443 424	12 057 110	0	7 203 469	10 881 772	195 711	7 505 447	14 498 675	7 333 449	997 598	931 878	0
Palestinos valdžios institucijos	24 783 173	188 352 149	169 628 653	252 002 235	197 173 726	156 148 360	17 091 948	204 212 021	195 402 197	206 062 999	210 103 573	170 345 540	175 392 105	157 607 862
Marokas	56 406 402	217 038 971	287 051 513	259 232 936	115 201 161	89 702 771	195 234 957	177 518 908	254 353 700	214 710 607	149 355 512	110 811 778	106 288 165	263 074 247
Libija	0	0	0	298 019	0	495 769	10 443 506	1 740 827	2 761 628	6 172 162	371 568	282 867	6 407 825	13 001 094
Libanas	13 445 206	22 992 304	8 465 119	26 536 161	22 642 448	10 664 890	16 792 271	24 675 826	24 991 079	33 636 125	32 327 373	30 077 645	27 403 473	22 935 741

9 lentelė. Dažniausios ES finansinės paramos programos ir (arba) sistemos Sakartvele, Moldovoje ir Ukrainoje 2007–2020 m.

2007–2013	2014–2020
1. Europos kaimynystės ir partnerystės priemonė (EKPP)	1. Europos kaimynystės priemonė (EKP)
2. Bendra žuvininkystės politika ir jūrų teisės (žuvininkystės) srityje	2. Įmonių ir mažųjų bei vidutinių įmonių konkurencingumas (COSME)
3. Konkurencingumo ir inovacijų bendroji programa (CIFP)	3. Kūrybiška Europa
4. Vystomojo bendradarbiavimo priemonė (VBP)	4. Švietimas, mokymas ir sportas („Erasmus+“)
5. Energetika	5. Energetika
6. Verslumas	6. Aplinkos ir klimato kaitos veiksmai (LIFE)
7. Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemonė (EIDHR)	7. ES pagalbos savanorių iniciatyva (EUAV)
8. Branduolinių mokslinių tyrimų ir mokymo veiklos bendroji programa (FpNRTA)	8. Euratomo mokslinių tyrimų ir mokymo programa (EuroatomRTP)
9. Bendradarbiavimo branduolinės saugos srityje priemonė (IfNSC)	9. Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondas (EJRŽF)
10. Stabilumo priemonė (IfS)	10. Maistas ir pašarai (FF)
11. Makrofinansinė pagalba (MFP)	11. Sveikata
12. Visuomenės sveikata	12. „Horizontas 2020“
13. Moksliniai tyrimai	13. Priemonė, kuria prisidedama prie stabilumo ir taikos (IcSP)
14. Moksliniai tyrimai. Bendroji programa Nr. 6 (užbaigimas) (F6)	14. Pasirengimo narystei priemonė
15. Moksliniai tyrimai. Bendroji programa Nr. 7 (F7)	15. Vidaus saugumo fondas (VSF)
16. „Veiklus jaunimas“ (YiA)	16. Sąjungos civilinės saugos mechanizmas (SCSM)

Šaltinis. Sudaryta autoriaus, remiantis ES finansinio skaidrumo sistemos duomenimis, https://ec.europa.eu/budget/fts/index_en.htm

10 lentelē. ES programu rūšys ir priemoneš, naudojamos finansavimui Sakartvele, Moldovoje ir Ukrainoje 2007 – 2019 m.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Panašios finansinēšs priemoneš	1. EKPP	1. EKPP	4. EKPP F7	4. EKPP F7 VBP EIDHR	4. EKPP F7 EIDHR VBP	4. EKPP F7 VBP EIDHR	3. EKPP F7 EIDHR	5. EKPP „Horizontas 2020“ „Eras-mus+“ VBP EIDHR	4. EKPP „Horizontas 2020“ „Eras-mus+“ VBP	5. EKPP „Horizontas 2020“ „Eras-mus+“ VBP EIDHR	5. EKPP „Horizontas 2020“ „Eras-mus+“ VBP EIDHR	7. EKPP „Horizontas 2020“ „Eras-mus+“ VBP EIDHR SCSM „Kūrybiška Europa“	5. EKPP „Horizontas 2020“ „Eras-mus+“ VBP EIDHR
[vairios finansinēšs priemoneš ir (arba) programos pagal šalis													
Sakartvelas	1. EIDHR	3. VBP EIDHR IfS	2. MFP IfS	0	1. CIFP	0	1. VBP	2. MFP IcSP	3. MFP EIDHR IcSP	3. EUAV „Kūrybiška Europa“ „Pasi-rengimo narystei priemoneš“	2. SCSM „Kūrybiška Europa“	2. MFP EUAV	6. LIFE „Kūrybiška Europa“ EUAV EJRŽF SCSM „Pasi-rengimo narystei priemoneš“

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Moldova	2. MFP VBP	1. EIDHR	0	1. MFP	0	0	3. Moksliniai tyrimai Visuomenės sveikata	1. COSME	3. VSF Sveikata COSME	3. Sveikata COSME „Kūrybiška Europa“	3. MFP Sveikata COSME	2. Sveikata COSME	3. Sveikata COSME „Pasi- rengimo narystei priemonė“
Ukraina	3. IfNSC EIDHR F7	3. IfNSC EIDHR F7	4. IfNSC Verslu- mas Moksliniai tyrimai FpNRTA	4. IfNSC Verslu- mas Moksliniai tyrimai FpNRTA	3. IfNSC FpNRTA Žuvinin- kystė	4. FpNRTA IfNSC F6 YiA	3. FpNRTA IfNSC Energe- tika	3. Euroa- tomRTP EUAV „Pasi- rengimo narystei priemonė“	2. EIDHR „Pasi- rengimo narystei priemonė“	2. Euroa- tomRTP Energe- tika	6. Euroa- tomRTP LIFE EUAV „Kūry- biška Europa“ COSME FF	7. Euroa- tomRTP EUAV VBP COSME EJRŽF EIDHR FF	8. Euroa- tomRTP „Kūry- biška Europa“ EUAV COSME LIFE SCSM EJRŽF FF

Šaltinis. Sudaryta autoriaus, remiantis ES finansinio skaidrumo sistemos duomenimis, https://ec.europa.eu/budget/fts/index_en.htm

11 lentelė. ES metiniai veiksmų planai ir metinė sutartinė parama Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai, mln. eurų, 2007–2019 m.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ukraina (metinė veiksmų programa)	142 000 000	138 600 000	116 000 000	126 000 000	135 000 000	138 000 000	186 000 000	242 000 000	160 000 000	200 000 000	0	147 000 000
Ukraina (metinė sutartinė pagalba)	10 200 329	96 775 409	96 289 738	188 008 577	302 619 227	63 413 233	82 766 501	450 992 825	178 488 340	164 636 257	280 175 751	200 341 564
Sakartvelas (metinė veiksmų programa)	24 000 000	28 800 000	27 400 000	37 200 000	50 730 000	60 000 000	70 000 000	101 000 000	100 000 000	109 500 000	96 500 000	79 140 000
Sakartvelas (metinė sutartinė pagalba)	8 917 395	37 056 588	142 722 393	63 424 269	79 358 351	42 229 518	68 560 252	72 765 560	179 182 626	153 985 468	87 314 241	144 821 360
Moldova (metinė veiksmų programa)	40 000 000	62 300 000	52 000 000	66 000 000	78 600 000	94 000 000	100 000 000	131 000 000	90 000 000	89 000 000	33 000 000	50 750 000
Moldova (metinė sutartinė pagalba)	60 619 826	23 987 371	82 888 417	138 376 471	52 593 917	17 152 880	108 715 638	139 702 691	140 925 262	152 959 423	92 777 268	40 760 779

Šaltinis. Sudaryta autoriaus, remiantis ES finansinio skaidrumo sistemos duomenimis (https://ec.europa.eu/budget/fts/index_en.htm) ir 2007–2018 m. parengtais ES metiniais veiksmų planais Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai (<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement>).

Šaltiniai

- ¹ ES, 2014 m. kovo 11 d. Reglamentas Nr. 236/2014, kuriuo nustatomos bendros Sąjungos išorės veiksmų finansavimo priemonių įgyvendinimo taisyklės ir procedūros, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0236>
- ² Denis Cenusa, „ES (ne)matomumo problemos sprendimas šešiose Rytų partnerystės šalyse. Inicijatyvės ES ambasados, geriau suprantama parama“, Rytų Europos studijų centras, 2021 m. lapkritis, <https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2020/07/RESC.-Fixing-EU-InVisibilities-EaP-countries.-ENG.pdf>
- ³ Velina Lilyanova, Understanding EU financing for external action, Europos Parlamentas, 2021 m. vasaris, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/679101/EPRS_IDA\(2021\)679101_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/679101/EPRS_IDA(2021)679101_EN.pdf)
- ⁴ Idem.
- ⁵ Europos Vadovų Taryba, išvados, 2020 m. liepos 21 d., <https://www.consilium.europa.eu/media/45109/210720-euco-final-conclusions-en.pdf>
- ⁶ ES, Multiannual financial framework 2014-2020 and EU budget 2014: The figures, 2013 m., <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d2cf202e-f36a-45b2-84e7-1ac6ad996e90>
- ⁷ ES, 2020 m. gruodžio 17 d. Tarybos reglamentas 2020/2093, kuriuo nustatoma 2021–2027 m. daugiametė finansinė programa, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.LI.2020.433.01.0011.01.ENG>
- ⁸ KVTBP pakeičia 2014–2020 m. laikotarpiu veikusių Europos kaimynystės priemonę (EKP), kuri savo ruožtu pakeitė 2007–2014 m. laikotarpiu veikusių Europos kaimynystės ir partnerystės priemonę (EKPP).
- ⁹ Europos Vadovų Taryba, Kaimynystės, vystymosi ir tarptautinio bendradarbiavimo priemonė. Nuolatinių atstovų komitetas patvirtino preliminarų susitarimą su Europos Parlamentu, 2020 m. gruodžio 18 d., <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/18/neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument-coreper-endorses-provisional-agreement-with-the-european-parliament/>
- ¹⁰ Europos Vadovų Taryba, išvados, 2020 m. liepos 21 d., <https://www.consilium.europa.eu/media/45109/210720-euco-final-conclusions-en.pdf>
- ¹¹ Europos Vadovų Taryba, Kaimynystės, vystymosi ir tarptautinio bendradarbiavimo priemonė. Nuolatinių atstovų komitetas patvirtino preliminarų susitarimą su Europos Parlamentu, 2020 m. gruodžio 18 d., <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/18/neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument-coreper-endorses-provisional-agreement-with-the-european-parliament/>
- ¹² Bosnija ir Hercegovina bei Kosovas nedalyvauja pasirengimo narystei dialoge, nors greičiausiai anksčiau ar vėliau jame dalyvaus.
- ¹³ Skaičiavimai atlikti remiantis duomenimis apie ES paramą, suteiktą Europos kaimynystės politikos šalims 2007–2020 m. (žr. priedus, 8 lentelę).

- ¹⁴ Šalių, kurioms taikoma Europos kaimynystės politika, gyventojų skaičius (milijonais) yra toks: rytinės kaimynės: Armėnija (2,9); Azerbaidžanas (10,2); Baltarusija (9,3); Sakartvelas (3,9); Moldova (2,6); Ukraina (43,4); Rusija (145,9); pietinės kaimynės: Alžyras (44,6), Egiptas (104,9), Izraelis (8,7), Jordanija (10,3), Libanas (6,7), Libija (6,9), Marokas (32,3), Vakarų Kranto ir Gazos Ruožo Palestinos Administracija (5,2), Sirija (17,5), Tunisas (11,7).
- ¹⁵ Didelę ES finansinę paramą Izraeliui tikriausiai lemia išvystyti santykiai su ES, įtvirtinti 2000 m. Asociacijos susitarimu (Europos ir Viduržemio jūros regiono šalių susitarimu). Kaip ir Sakartvelo, Moldovos, Tuniso ir Ukrainos atveju, Izraelio ir ES asociacijos susitarimas yra vienas pažangiausių dvišalių susitarimų, kuriuos ES pasirašė su trečiosiomis šalimis.
- ¹⁶ Europos Parlamentas, ES ir Izraelio asociacijos taryba, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2019-000938_EN.html
- ¹⁷ Europos Vadovų Taryba, EU sanctions against Russia over Ukraine, <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine/>
- ¹⁸ BBC, MH17 plane crash: EU to widen Russia sanctions, 2014 m. liepos 22 d., <https://www.bbc.com/news/uk-28415248>
- ¹⁹ Prieduose pateikiama išsamesnė informacija apie konkrečias ES paramos sumas, išmokėtas ir (arba) panaudotas visose 17 Europos kaimynystės politikos šalių ir teritorijų.
- ²⁰ Denis Cenuša, The downfall of a captured state, 2019 m. lapkričio 13 d., <https://neweasterneurope.eu/2019/11/13/the-downfall-of-a-captured-state/>, https://www.researchgate.net/publication/338337628_State_Capture_Downfall_Case_of_Moldova
- ²¹ Europos Vadovų Taryba, Išvados dėl Baltarusijos, 2020 m. spalio 12 d., <https://www.consilium.europa.eu/media/46076/council-conclusions-on-belarus.pdf>
- ²² Europos išorės veiksmų tarnyba, A Global Strategy for the European Union, 2016 m., https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf
- ²³ Europos Vadovų Taryba, Rytų partnerystės aukščiausiojo lygio susitikimo bendra deklaracija, Ryga, 2015 m. gegužės 21–22 d., <https://www.consilium.europa.eu/media/21526/riga-declaration-220515-final.pdf>
- ²⁴ Europos Komisija, Rytų partnerystė – dėmesys pagrindiniams prioritetams ir rezultatams, 2021 m. gruodžio 15 d.
- ²⁵ ES, 20 Deliverables for 2020: Monitoring – State of Play in February 2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-06/monitoring_spring_2020_20_deliverables_for_2020.pdf
- ²⁶ Idem.
- ²⁷ ES, „An EaP that delivers for all“, 2021 m. gruodis, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2021-12/eap_future_priorities_eng.pdf
- ²⁸ ES, „An EaP that delivers for all“, 2021 m. gruodis, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2021-12/eap_future_priorities_eng.pdf

- ²⁹ Briuselyje vykusiame Rytų partnerystės aukščiausiojo lygio susitikime ES pristatė 10 svarbiausių tikslų, kuriuos turi pasiekti Rytų partnerystės regione po 2020 m.: 1) konkurencinga ir inovatyvi ekonomika (500 000 MVJ); 2) teisinė valstybė (aukšto rango pareigūnų turto deklaracijos); 3) saugumas ir kibernetinis atsparumas (hibridinės grėsmės); 4) susisiekimas (3 000 km kelių ir geležinkelių); 5) žinių visuomenė (70 000 jaunimo ir akademinio judumo galimybių); 6) įtraukti ir įvairi visuomenė (2 500 NVO, 120 žiniasklaidos priemonių, 2 000 žurnalistų); 7) Sveikatos atsparumas (850 000 paskiepytų sveikatos priežiūros darbuotojų); 8) Tvari energetika (250 000 namų ūkių sumažintas energijos suvartojimas); 9) Aplinka (3 mln. žmonių turi prieigą prie saugaus vandens; 300 miestų geriau stebima oro kokybė); 10) Skaitmeninė transformacija (80 proc. namų ūkių turi prieigą prie sparčiojo interneto).
- ³⁰ Be to, ES sutiko suteikti galimybę 500 000 Rytų partnerystės šalių MVJ gauti 1 mlrd. eurų vietos valiuta.
- ³¹ ES, Rytų partnerystės aukščiausiojo lygio susitikimo bendra deklaracija „Ekonomikos atsigavimas, atsparumas ir reformos“
Briuselis, 2021 m. gruodžio 15 d., <https://www.consilium.europa.eu/media/53527/20211215-eap-joint-declaration-en.pdf>
- ³² ES, Jungtinis tarnybų darbinis dokumentas „Ekonomikos atsigavimas, atsparumas ir reformos: Rytų partnerystės prioritetai po 2020 m.“, 2021 m. liepos 2 d., https://eeas.europa.eu/sites/default/files/swd_2021_186_f1_joint_staff_working_paper_en_v2_p1_1356457_0.pdf
- ³³ Ukraine, Georgia, Moldova establish Associated Trio for successful European integration, 2021 m. gegužė, <https://3dcftas.eu/news/news/ukraine-georgia-moldova-establish-associated-trio-for-successful-european-integration>
- ³⁴ ENTSO-E, Continental Europe successful synchronisation with Ukraine and Moldova power systems, 2022 m. kovas, <https://www.entsoe.eu/news/2022/03/16/continental-europe-successful-synchronisation-with-ukraine-and-moldova-power-systems/>
- ³⁵ Sakartvelo valdžios institucijos atsisakė antrosios su pandemija susijusios ES makrofinansinės pagalbos dalies (75 mln. EUR) dėl teisinės valstybės reformos sąlygų, <https://eurasianet.org/georgia-turns-down-75-million-euros-from-the-eu>
- ³⁶ Europos Komisija, Visa liberalisation with Moldova, Ukraine and Georgia, <https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/international-affairs/collaboration-countries/visa-liberalisation-moldova-ukraine-and-en>
- ³⁷ Georgia: The European Union Monitoring Mission (since 2008); Moldova and Ukraine: The European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine (2005).
- ³⁸ Interfax Ukraine, Ущерб инфраструктуре Украины от военной агрессии России KSE Institute оценивает в \$63 млрд, 2022 m. kovas, <https://ru.interfax.com.ua/news/economic/817898.html>
- ³⁹ 2014 m. kovo 11 d. ES reglamentas Nr. 236/2014.
- ⁴⁰ „Pasirengimo narystei pagalba“ (12,5 mlrd. eurų) yra vienas iš ES finansavimo trečiųjų šalių atžvilgiu kanalų, įtrauktas į 2021–2027 m. daugiametės finansinės programos (98,4 mlrd. eurų) išlaidų kategoriją „Kaimyninės šalys ir globali Europa“. Pasirengimo narystei priemonė yra atskira nuo KVTBP finansinio paketo, skirto ES išorės veiksmams finansuoti, kuriam numatyta 70,8 mlrd. eurų (79,4 mlrd. eurų 2020 m. kainomis), t. y. maždaug 72 proc. visos „Kaimyninės šalys ir globali Europa“ biudžeto sumos.
- ⁴¹ Rengdamas šį politikos dokumentą, autorius rėmėsi 36 ES metinių veiksmų programų Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai dokumentais
- ⁴² Denis Cenușă, Moldova, Between Protests and “State Capture”, 2016 m. kovo 14 d., <https://www.expert-grup.org/en/biblioteca/comentarii/item/1247-protests-state-capture-cenușa/1247-protests-state-capture-cenușa>

- ⁴³ Denis Cenuša, Moldova's anaemic democracy and distorted Europeanisation – before and beyond 2020, 2020 m. liepos 6 d., <https://3dcftas.eu/publications/moldova%E2%80%99s-anaemic-democracy-and-distorted-europeanisation-%E2%80%93-before-and-beyond-2020>
- ⁴⁴ 2016 m. ES priėmė tris specialiųjų priemonių Ukrainai remti raundus: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/c_2016_4719_f1_commission_implementing_decision_en_v2_p1_853679.pdf;
https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/eni_2016_sm_ii_decision.pdf;
https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/eni_2016_sm_iii_decision.pdf.
- ⁴⁵ 2014 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 232/2014, kuriuo nustatoma Europos kaimynystės priemonė (EKP), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0232>. Europos kaimynystės priemonės reglamente nustatyta, kad Rusija turi ir ES kaimynės, ir strateginės partnerės regione statusą.
- ⁴⁶ Pagal EKP reglamentą bendrojoje daugiametėje paramos programoje (BPP) turėtų būti atsižvelgta į šiuos aspektus: a) apžvelgiama pažanga, padaryta įgyvendinant politikos sistemą ir siekiant anksčiau sutartų tikslų, ir svarstoma dabartinė padėtis ES ir šalies partnerės santykių srityje, įskaitant šalies partnerės partnerystės su ES užmojų lygį; b) nustatomi ES paramos tikslai ir prioritetai, daugiausia atrinkti iš tų, kurie įtraukti į dokumentus (veiksmų planus arba asociacijos darbotvarkes) ir šalių partnerių strategijas ar planus, jei tos strategijos ar planai atitinka bendrąją politikos sistemą ir kurių atžvilgiu ES reguliarius vertinimas parodė paramos poreikį; c) nurodomi laukiami rezultatai ir d) nustatomas orientacinis finansavimo lygis, suskirstytas pagal prioritetus, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0232>
- ⁴⁷ Prieduose pateikiama išsamesnė informacija apie konkrečias ES paramos sumas, įtrauktas į metines veiksmų programas ir sutartyse numatytą metinę paramą.
- ⁴⁸ **Moldovos** atveju nuo 2014 m. netiesioginis valdymas buvo vykdomas pasitelkiant JTVP, GIZ ir „Kreditanstalt für Wiederaufbau“ (KfW), Austrijos plėtros, Pasaulio banko ir ERPB užsakomąsias paslaugas (su IVLPE susijusių veiksmų įgyvendinimas). 2019 m. metinėje veiksmų programoje Komisija pirmą kartą aiškiai nurodė, kad netiesioginį valdymą vykdys „valstybės narės organizacija“, turėdama omenyje Vokietijos „Kreditanstalt für Wiederaufbau“ (KfW). Nuo 2014 m. **Sakartvelo atveju** ES patikėjo paramą valdyti šioms institucijoms: JTVP, ERPB, GIZ, Maisto ir žemės ūkio organizacijai (FAO), Jungtinių Tautų Vaikų fondui (UNICEF), Tarptautiniam migracijos politikos vystymo centrui (ICMPD), Tarptautinei migracijos organizacijai (TMO), Austrijos plėtros agentūrai (ADA), Pasaulio bankui, „HALO Trust“, Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centrui (ENNSC). 2015 m. **Ukrainoje** ES pradėjo patikėti ES lėšų valdymą kitoms institucijoms: ERPB, Pasaulio bankui, GIZ, „Sida“ (Švedijos tarptautinės plėtros agentūrai), Danijos užsienio reikalų ministerijai (DANIDA), TDO, ERPB, Pasaulio bankui, „Expertise France“ (EF), Jungtinių Tautų projektų paslaugų biurui (UNOPS), „KfW“, Europos Tarybai ir Suomijos užsienio reikalų ministerijai. Siekdama valdyti paramą pagal 2016 m. specialiąją techninio bendradarbiavimo priemonę, ES perdavė Europos Komisijos Regioninės ir miestų politikos generaliniam direktoratui (per tarpžinybinę delegaciją) lėšų valdymo kompetenciją ir įgyvendino ją pagal pasidalijamojo valdymo principą, susijusį su Ukrainos dalyvavimu tarptautinėje Dunojaus programoje.
- ⁴⁹ Denis Cenuša, EU-promoted reforms in Georgia, Moldova, and Ukraine: progress or challenge?, Rytų Europos studijų centras, 2021 m. rugsėjo 3 d., <https://www.eesc.lt/en/2021/09/03/eu-promoted-reforms-in-georgia-moldova-and-ukraine-progress-or-challenge/>

- ⁵⁰ Europos Komisija, Macro-Financial Assistance (MFA) to non-EU partner countries, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/international-economic-relations/macro-financial-assistance-mfa-non-eu-partner-countries_en
- ⁵¹ Sakartvelo valdžios institucijos atsisakē antrosios su pandemija susijusios ES makrofinansinės pagalbos dalies (75 mln. EUR) dėl teisinės valstybės reformos sąlygų, <https://eurasianet.org/georgia-turns-down-75-million-euros-from-the-eu>
- ⁵² ES, Council Conclusions on Eastern Partnership policy beyond 2020, 2020 m. gegužė, <https://www.consilium.europa.eu/media/43905/st07510-re01-en20.pdf>
- ⁵³ Denis Cenuša, Scanning of EU macro-financial assistance to Moldova, Ukraine and Georgia: frontrunners and laggards, IPN News Agency, 2018 m. rugsėjo 24 d., https://www.ipn.md/en/scanning-of-eu-macro-financial-assistance-to-moldova-ukraine-and-7978_1044272.html
- ⁵⁴ Denis Cenuša, Invalidation of elections in Chisinau, government scenarios and EU reaction, 2018 m. liepa, <https://3dcftas.eu/publications/invalidation-of-elections-in-chisinau-government-scenarios-and-eu-reaction>
- ⁵⁵ Europos prokuratūra, <https://www.eppo.europa.eu/en/mission-and-tasks>
- ⁵⁶ ES, Ukraine: EU coordinating emergency assistance and steps up humanitarian aid, 2022 m. vasaris, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1462
- ⁵⁷ ES, HR/VP Borrell and Commissioner Várhelyi in the Republic of Moldova as part of an extensive outreach to partners affected by the Russian invasion of Ukraine, 2022 m. kovas, https://eeas.europa.eu/delegations/moldova/112171/hrvp-borrell-and-commissioner-v%C3%A1rhelyi-republic-moldova-part-extensive-outreach-partners_en
- ⁵⁸ ES, Europos Vadovų Tarybos išvados, 2022 m. kovas, <https://www.consilium.europa.eu/media/55082/2022-03-2425-euco-conclusions-en.pdf>
- ⁵⁹ Marchenko: Ukraine may receive first tranche of EUR 600M from EU in late March, 2022 m. vasaris, <https://www.ukrinform.net/rubric-economy/3406796-marchenko-ukraine-may-receive-first-tranche-of-eur-600m-from-eu-in-late-march.html>
- ⁶⁰ Ukraine Receives EUR 300 Million of EU Macro-Financial Assistance, 2022 m. kovas, <https://ukranews.com/en/news/842411-ukraine-receives-eur-300-million-of-eu-macro-financial-assistance>
- ⁶¹ EU support to Ukraine: Council doubles funding under the European Peace Facility, 2022 m. kovas, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/23/eu-support-to-ukraine-council-doubles-funding-under-the-european-peace-facility/>
- ⁶² European Peace Facility. Council adopts assistance measures for Georgia, the Republic of Moldova, Ukraine and the Republic of Mali, 2021 m. gruodis, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/12/02/european-peace-facility-council-adopts-assistance-measures-for-georgia-the-republic-of-moldova-ukraine-and-the-republic-of-mali/>
- ⁶³ Cross Border Cooperation, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/european-neighbourhood-policy/cross-border-cooperation_en
- ⁶⁴ Interreg Baltic Sea, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/atlas/programmes/2014-2020/denmark/2014tc16m5tn001
- ⁶⁵ ES, Commission suspends cross-border cooperation and transnational cooperation with Russia and Belarus, 2022 m. kovas, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1526

- ⁶⁶ EU Neighbours East, 2022 m. kovas, <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-suspends-horizon-europe-for-russia-and-cross-border-and-transnational-cooperation-with-moscow-and-minsk/>
- ⁶⁷ EBPO, Guidelines for Resilience Systems Analysis: How to Analyse Risk and Build a Roadmap to Resilience, 2014 m.
- ⁶⁸ Autorius pabrėžė ES delegacijų metinių ataskaitų svarbą anksčiau paskelbtame politikos dokumente „ES (ne)matomumo problemos sprendimas šešiose Rytų partnerystės šalyse. Inicijatyvės ES ambasados, geriau suprantama parama“, Rytų Europos studijų centras, 2021 m. lapkritis, <https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2020/07/RESC.-Fixing-EU-InVisibilities-EaP-countries.-ENG.pdf>

Eastern Europe Studies Centre
Est. 2006